DE VERDEDIGING VAN JAVA

ZONDER MARINE.

REPLIEK

VAN

W. A. COBLIJN,
Ridder der Militaire Willemsorde.
Gepensionneerd Kolonel van het N. I. Leger.

'S-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1888.

LEMBAGA KEBUDAJAAN
INDONESIA
VI-78 A

57 Hal

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

VI-78a

DE VERDEDIGING VAN JAVA

ZONDER MARINE.

REPLIEK

VAN

W. A. COBLIJN,
Ridder der Militaire Willemsorde.
Gepensionneerd Kolonel van het N. I. Leger.

'S-GRAVENHAGE,
DE GEBROEDERS VAN CLEEF.
1888.

BAT. GENOOTSCHAP VAN KENW.
PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL R.I.
Tanggal : 30-06-2010
Nomor Induk : 611
BIB - ID : 0010-296657 60
ITEM - ID : 0109052170
Asal : Museum Pusat

In het *Dagblad van Zuid-Holland en 's Gravenhage*, van Vrijdag 23 November 1888, onderwerpt de Kapitein ter zee M'Leod onze brochure „*De verdediging van Java tegen een buitenlandschen vijand*" aan eene beoordeeling (1). De critiek is over het algemeen niet gunstig uitgevallen, zij is zelfs niet altijd welwillend.

In den aanhef zijner beoordeeling zegt de Kolonel dat, toen hij ergens gelezen had dat wij in eene brochure hebben betoogd, dat Java zonder hulp van Marine verdedigd kan worden, hij aanstonds verlangde met ons geschrift kennis te maken, om het, zoo mogelijk, te wêerleggen. Groot was zijn schrik echter toen hij zag, dat onze brochure 138 bladzijden bevatte. „Hoe „zal ik tijd vinden om eene wêerlegging daarvan samen te „stellen", zoo dacht de Kolonel. Dat onze brochure moest wêerlegd worden, stond derhalve bij hem, nog voor hij haar gelezen had, min of meer vast. Zij moest quand-même weerlegd worden. Wanneer men met zulk eene gedachte gaat critiseeren, dan kan de critiek voor den schrijver niet gunstig uitvallen. Een critikus moet, wil hij rechtvaardig kunnen zijn, beginnen met welwillend te wezen.

Maar zie, daar ging de Kolonel aan het lezen. Dit viel

(1) Tot gemak van den lezer laten wij een afdruk daarvan hier achter volgen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

mede. Alras kwam hij tot de overtuiging, dat wat hij van het boekje wêerleggen wilde — dit is niet de kleinste helft — in een kort dagbladartikel kon geschieden.

Na tot deze ervaring te zijn gekomen, is de Kolonel misschien spoedig aan zijne wêerlegging begonnen. Nauwelijks hiermede bezig, of hij had ons met ons stelsel van verdediging zoodanig in het nauw gebracht, dat hij zegevierend kon zeggen: „in „één woord, het geheele plan van den schrijver, berustende „op de meening dat de vijand Java marcheerende zal willen „veroveren, ligt in duigen." — Zeker niet zeer opwekkend voor ons, die ons geen geringe moeite en studie getroost hadden, om ons stelsel van verdediging op te bouwen.

De gemakkelijke wêerlegging, *slechts met enkele regels*, van ons stelsel van verdediging, moet op den leek wel indruk gemaakt hebben, moet hem wel hebben verrast, zelfs verbaasd, en hem zonder twijfel den uitroep hebben ontlokt, hoe het *mogelijk* is dat een oud-Hoofdofficier van den rang van den schrijver *zoo kon afdwalen*..... Of de wêerlegging van den Kapitein ter zee M'Leod op de mannen van het vak denzelfden indruk zal gemaakt hebben, *hebben wij echter recht te betwijfelen.*

Na de Fransche huishoudster en hare aardappelen en wortelen te zijn voorbijgegaan, daar het ons voorkomt dat dit eene gamelle-quaestie is, die niet hier, maar daar thuis behoort — den kok en de kombuis kunnen wij bij eene bespreking der verdediging van Java best missen, — stellen wij ons voor op onze beurt het dagbladartikel van den Kapitein ter zee M'Leod aan eene bespreking te onderwerpen, en daarmede zijn critiek te beantwoorden. Het is ons echter niet mogelijk om in dergelijke zaken *zoo kort* te zijn.

De Kapitein ter zee M'Leod vindt dat wij te veel geciteerd hebben, wij vinden dit niet. Wij vinden dat, waar het geldt stellingen te bewijzen, namelijk wetenschappelijke stellingen, men niet genoeg het oordeel der wetenschap kan inroepen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bij de behandeling van een onderwerp als waarvan hier sprake is, mag men niets zeggen, of men moet daarvoor degelijke gronden hebben; dikwijls moet men die gronden dadelijk opgeven, daar toch niet elk lezer — en welk schrijver verlangt niet veel lezers? — de juistheid er van beoordeelen kan. Misschien blijkt uit het ondervolgende dat wij nog te weinig geciteerd hebben.

Ons geschrift heeft door de citaten — volgens den Kolonel — wel veel van een ragoût gekregen. Deze weinig vleiende vergelijking wordt gemaakt, alhoewel de Kolonel zelf erkent, dat onze citaten „soms tot de kracht van het betoog medewerken, maar „toch tot recht verstand der bedoeling van den Schrijver wel eens „gemist kunnen worden." Dat deze zin niet logisch is, zal zeker den aandachtigen lezer niet ontgaan; wij merken daarom slechts op dat volgens den Kolonel wel eens, derhalve enkele citaten, uit ons boekje kunnen gemist worden. Deze enkele citaten hebben dus van ons boekje een ragoût gemaakt. De Kolonel is *wel streng* in zijn oordeel..... Wij troosten ons echter maar met de gedachte, dat niet ieder, die onze brochure leest, zoo *dadelijk* aan een ragoût zal denken.

In onze brochure zeiden wij: „Bij de verdediging van Java „tegen een buitenlandschen vijand mag men er niet aan denken „hem het landen te beletten..... Want niet ter zee of „aan de kust, maar in het *binnenland* moet men met hem af„rekenen." Recensent zegt daarop: „Dat lijkt opperbest, namelijk „als de vijand in het binnenland *komen wil;* maar het is ge„oorloofd zich de zaak eens geheel anders voor te stellen. De „vijand heeft, naar mijne meening, in het binnenland niets „te doen."

Wij staan een oogenblik bij deze woorden stil.

Wij hebben in onze brochure ondersteld dat de verdediger zoowel als de aanvaller (de aanvaller is de gelande vijand) ± 25 000 man sterk zal zijn. Stel dat de aanvaller sterker is, dat hij ± 30 à 35 duizend man sterk is. Zou nu een aan-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

vallend leger van tusschen de 30 tot 35 duizend man sterk, niets in binnenland te doen hebben, wanneer hem daar een bijna even sterk leger, een leger even goed geoefend en gewapend en zeker even dapper als hij, wacht? Een leger dat niet gedemoraliseerd is, dat goed wordt aangevoerd, en dat zich in een goed aaneengesloten geheel op hem kan werpen; dat hem daarenboven kan chicaneeren, harceleeren, plagen? . . . . . Zou zulk een aanvaller in het binnenland niets te doen hebben?

Toen wij de hierboven aangehaalde woorden uit onze brochure ter neêrschreven, waren wij geen slaaf van onze verbeelding, speelde zij ons geen parten. Om den vijand te laten doen wat men gaarne zou willen dat hij deed, en daarop een stelsel van verdediging bouwen, zie, dat is toch wel wat *al te willekeurig*! Slechts een door subjectieve oorzaken benevelde geest, kan zoo iets uitdenken en op het papier stellen. Wij zijn ons *te goed bewust* dat zulk een willekeur *alle waarde* aan ons verdedigingsstelsel moet ontnemen. Neen, goed bewust en toerekenbaar van wat wij zeiden, schreven wij de aangehaalde regelen toen wij die schreven, zweefde ons met groote, duidelijke letters de ondervolgende — vooral door de oorlogen van den grooten NAPOLEON — thans zoo in haar volle recht getreden strategische grondstelling voor den geest, eene grondstelling welke FIX in zijne „*Stratégie appliquée*" zoo helder teruggeeft: „Les objectifs, comme leur nom l'indique, sont les *buts poursuivis*.

„Les objectifs sont *toujours les forces de campagne de l'armée* „*ennemie*, qu'il faut *chercher*, *attaquer*, *battre* et *ruiner* par une „poursuite vigoureuse et incessante. [*Principe fondamental* n°. 1.]

Niet dus omdat wij het zoo wilden zal de vijand naar het binnenland marcheeren, maar omdat eene *gebiedende oorlogswet* hem hiertoe zal *dwingen*.

. . . . . „en dat de vijand", zoo gaat RECENSENT voort, „wel eens „heel anders zou kunnen handelen en hem [den verdediger] „daardoor verschalken en met vele zijner maatregelen in den „steek laten." Een leger van 30 000 man verschalkt maar niet

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

zoo gemakkelijk (1), daartoe is het een te groot lichaam. Maar wat verstaat RECENSENT hier door verschalken? Als het verdedigende leger goed strategisch is opgemarcheerd en de verkenningsdienst wordt met de noodige belangstelling en het noodige beleid waargenomen, dan is verschalken, in een strategischen zin bedoeld, nagenoeg onmogelijk. Daarom insisteerden wij in onze brochure er zóó op, dat het Leger goed strategisch is opgemarcheerd. En opdat die opmarsch oordeelkundig *kan* zijn, opdat het reeds zoo kleine Indische leger bij elkander *kan* blijven, over geen te groot operatietooneel, misschien over meer dan een operatietooneel, verspreid worde, maar in de hand van den Opperbevelhebber vereenigd blijft, *ook* daarom verlangden wij dat dat zeer kleine Leger de havenplaatsen van Java niet verdedigt, *ook* daarom wenschten wij dat de havenplaatsen niet worden versterkt. Den verdediger moet het *grootst mogelijk strategisch initiatief* worden gegeven, — juist om *zoo min mogelijk* verschalkt te kunnen worden.

De vorm van Java heeft veel van eene zeer uitmiddelpuntige ellips. Met dezen vorm moet de strategische opmarsch van het verdedigende leger rekening houden. Dit hebben wij in onze brochure gedaan. Hierdoor zal de Opperbevelhebber nooit verschalkt kunnen worden, waar de vijand ook moge landen, ... *onder beding echter*, dat hij niet verplicht wordt een groot deel van zijn legertje te detacheeren, ten einde de Marine te helpen in het verdedigen der havenplaatsen.

De Opperbevelhebber moet, voor eene goede verdediging, zooveel mogelijk kunnen beschikken over zijn leger, binnen de ruimte waarin het strategisch moet opgemarcheerd zijn. Verlangt men van hem dat hij een groot deel van zijn reeds *zeer zwak* leger detacheert, dan maakt men zijne taak — omdat hij zoo met zijne *krachten moet woekeren* — ingewikkelder en

(1) In den zin bedoeld dat het vijandelijke leger niet zoo gemakkelijk iets heimelijk kan verrichten.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moeielijker, de uitkomst van de verdediging *veel onzekerder*. Met een leger van 60 à 70 duizend man zou het *misschien* mogelijk kunnen zijn de Marine te helpen in het verdedigen der havenplaatsen, met een leger van ± 25 à 30 duizend man is dit niet mogelijk. Men kan de troepen uit hunne stellingen terugtrekken, zal men zeggen. Uit de krijgsgeschiedenis weet men wat het zeggen wil geslagen troepen uit hunne stellingen terug te trekken, hoe het moreel der teruggetrokken troepen door het geleden échec lijdt, en hoe dat geschokte moreel ongunstig werkt op hen die nog niet in actie zijn geweest. Ook leert de krijgsgeschiedenis, van hoeveel waarde een goed opgewekt moreel voor een leger is. Het *gedeelte* van het leger, dat de opdracht heeft de havenplaatsen te verdedigen, zal het niet lang tegen den *overmachtigen* vijand, die zich met *vereenigde kracht* op hem werpt, kunnen volhouden, — tenzij het *geheele* leger voor de verdediging dier havens versnipperd en verbruikt wordt. Daarom zal, door het verdedigen dier havens, de verdediging *reeds van haren aanvang af* verknoeid zijn, daarvan zal voor de toekomst *niets* meer te recht komen.

Kan de Marine het gedaan krijgen om, zonder hulp van het Leger, *geheel zelfstandig*, de havens van Java te verdedigen— wat wij met grond betwijfelen — dan zouden wij vrede *kunnen* hebben met het versterken en verdedigen dier havens. Maar om het Indische leger in *deelen* te *splitsen*, het daardoor zeer te *verzwakken*, den Opperbevelhebber eene *bijna onmogelijke* taak op te leggen door de Marine te moeten helpen in het verdedigen der havenplaatsen, hiervoor moeten wij in het belang van eene goede verdediging van Java, derhalve in het belang van Koning en Vaderland, *ernstig waarschuwen*.

Toen wij in onze brochure opgaven hoe het Indische leger strategisch moet opgemarcheerd zijn, stellingen aanwezen, het front naar het Noorden lieten maken, en onderstelden dat de vijand daar of daar zou landen, was het niet ons doel om den Indischen Generalen Staf eene bepaalde gedragslijn voor te

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

schrijven. Wij gaven in onze brochure slechts een principe van verdediging aan, slechts een gronddenkbeeld, dat door den Indischen Generalen Staf, bekend met het terrein als hij door nauwgezette en rustelooze verkenningen, en het vervaardigen en steeds verbeteren van detailkaarten, *moet* zijn, nog zal moeten bestudeeren en voor goed vaststellen, zonder ons gronddenkbeeld daarom nog aan te randen. En wat is nu dit gronddenkbeeld? Wij zeiden het *duidelijk* genoeg in onze brochure: Java in het binnenland verdedigen, uitsluitend met een voldoend sterk en goed georganiseerd leger, zonder hulp der Marine, zonder hulp van vestingen en forten, slechts geholpen door nauwkeurige kennis van het terrein en tijdelijke veld- en vluchtige werken.

Wij hebben in onze brochure ondersteld dat de vijand slechts te *Batavia*, *Semarang* of *Soerabaja* (*Grissee*) zal landen; wij hebben dit ondersteld, omdat wij dachten en nog denken, dat de vijand *verstandig* zal handelen; daar toch voor hem eene landing, op eene andere plaats dan die wij opgaven, met veel meer bezwaren zoude gepaard gaan, zonder daar tegenover eenig voordeel aan te brengen. Wil men ook onderstellen dat de vijand in *Bantam*, in den *Oosthoek* — *Pasoeroean*, *Probolinggo* of *Bezoeki* — of elders zal landen, wij hebben er vrede mede. Blijft het Indische leger bij elkander, en is het goed, in het midden van het eiland opgemarcheerd, dan zal het nooit, waar de vijand ook landt, *verschalkt zijn;* — de Opperbevelhebber zal dan steeds in staat zijn hem, den vijand, met kracht het voortdringen te beletten, en zoo hij, aanvaller, geen lust tot aanvallen heeft, wat altijd een veeg teeken is, hem met *hoop* op *succes* kunnen aanvallen.

Van de onderstelling dat de vijand slechts te *Batavia*, *Semarang* of *Soerabaja* (*Grissee*) zal landen — wij merkten het reeds op — kunnen wij *niet* terugkomen. Dat de vijand in den *Oosthoek* zal landen, is wel het laatst wat kan worden ondersteld. Eene landing met zijne hoofdmacht in *Bantam*, kan hem voor zijne verdere operatiën slechts de grootste

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

moeielijkheden berokkenen. Er zou echter kunnen worden aangenomen, dat de vijand, met zijne hoofdmacht in de nabijheid van *Batavia* landende, een sterk detachement op de kust van *Bantam* aan wal zet, ten einde, in deze ver afgelegen en minder rustige residentie, een opstand tegen ons gezag te bewerken. Zulk een opstand zou voor ons, vermits *Bantam*, door de plaats waar ons leger is opgemarcheerd, bijna niet te bereiken is, en omdat de opstand de nabijgelegen *Preanger Regentschappen* kan medeslepen, gevaarlijk kunnen zijn. Niet genoeg kan er daarom op worden aangedrongen dat Java *mild* en *rechtvaardig bestuurd* worde, opdat de bevolking geen reden hebbe, naar een anderen meester te verlangen. Met een sterk goed georganiseerd en geoefend leger, gesteund door de trouw en welwillendheid van zooveel millioenen Javanen, *is Java door geen vijand te veroveren;* daarentegen is zijne verdediging zonder die trouw en welwillendheid *met het beste en meest geoefende leger eene onmogelijkheid.*

„Echter meen ik", zegt RECENSENT, „te moeten opmerken, „dat het, zoo niet om strategische, dan om politieke redenen, „in 's aanvallers bedoelingen kon liggen zich van een punt in „den *Oosthoek* meester te maken, en dat die kust dus bewaakt „moet worden". Waar moet dat heen? Voor de verdediging van Java wordt van het Leger geëischt dat het de havenplaatsen helpt verdedigen, en dan zou het daarenboven nog verwijderde residentiën om politieke redenen moeten bezetten. Wat zal, op zulk eene wijze handelende, de Opperbevelhebber dan nog aan veldtroepen bij elkander houden, troepen, waarover hij feitelijk beschikt? Misschien niet meer dan *de helft der sterkte* van het leger, of nog *minder*, waarmede de vijand landt. *Het lot van het Indische leger, met zijne permanente werken en de niets te wenschen overlatende hulp van onze zwakke marine, zal dan al zeer spoedig beslist zijn, dit staat vast!*

De *Oosthoek* is zeer rustig, daar zal niet zoo licht een opstand tegen ons gezag uitbreken als b.v. in *Bantam* of de

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA
PERPUSTAKAAN NASIONAL RI

Preanger. Ook zal het aanstoken tot verzet den vijand daar moeielijker vallen dan in *Bantam*. Ons leger is nabij de *Vorstenlanden* geconcentreerd; van de *Vorstenlanden* zullen wij dus weinig of niets te vreezen hebben. Maar gesteld eens, dat wij, ingeval van een oorlog met een buitenlandschen vijand, moeten vreezen, dat hier of daar opstootjes of opstanden zullen uitbreken, — in Godsnaam, wij moeten den oorlog met al zijne moeielijkheden en nadeelen aanvaarden, met keuze van het beste middel om daaraan het hoofd te bieden; *en dit beste middel is, het leger bij elkander te houden*. Zoo de Opperbevelhebber verplicht wordt om voor deze en gene eventualiteit te détacheeren, dan komt er van de verdediging niets te recht. Ook vergete men niet, dat hoe meer ons leger bij elkander blijft en op een punt sterk is, hoe meer wij ook den vijand zullen verplichten bij elkander te blijven; zijn hoofddoel, hoogst waarschijnlijk zijn eenige doel, zal dan wel *moeten* zijn, ons leger te bevechten en zoo mogelijk te verslaan. Acht de Indische Regeering het echter noodig, dat in geval van een oorlog, om politieke redenen sommige punten van Java bewaakt worden, dan zou zij, zoo de Marine sterk genoeg ware, aan haar die taak kunnen opdragen; wij gelooven echter dat de Marine daartoe te zwak zal zijn. Ook kunnen wij het niet aanraden, daar de Marine in geval van oorlog wel wat beters te doen zal hebben..... Maar wat men ook wil doen, een gedeelte van het leger voor dergelijke politieke doelen te *misbruiken*, moeten wij ter wille eener krachtige verdediging van Java ernstig ontraden. In geval van oorlog zal het civiel bestuur op zijne eigen wieken moeten drijven; de mogelijkheid daarvan zal de toetssteen zijn voor de wijze waarop het de bevolking geregeerd heeft.

In het Zuiden kan de vijand nergens anders dan te *Tjilatjap* landen. Dat hij daar met zijne hoofdmacht zal landen, is *niet* — ook omdat *Tjilatjap* zoo ongezond is — aan te nemen. Brengt hij echter een gedeelte van zijne macht, een detachement, op

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

de kust, dan staat dat gedeelte *geheel* geïsoleerd, en wordt het eene gemakkelijke prooi van ons leger, dat het over de kling jaagt, of de wapens doet nederleggen.

Het behoud van *Tjilatjap* als havenvesting mist voor ons, uit een strategisch oogpunt, elken goeden grond. Als reduit kan *Tjilatjap niet* beschouwd worden. Eene havenvesting, zoo *klein* als *Tjilatjap*, met zoo weinig hulpbronnen en zoo ongezond, kan een geslagen leger niet opnemen, kan voor dat leger geen laatste toevluchtsoord zijn. Wil men toch dat het dit zal zijn, dan zal men moeten beginnen het aan de landzijde geducht te versterken. Of men hiertoe wel ooit zal overgaan, betwijfelen wij.

Landt de vijand echter met zijne geheele macht te *Tjilatjap*, zooals RECENSENT onderstelt, geen voor ons gewenschter fout kan hij maken, zoo namelijk het Leger strategisch is opgemarcheerd zooals wij wenschen. De lichte troepen, die wij in de richting van Semarang hebben vooruitgeschoven, zijn gemakkelijk verplaatst. Ook onze hoofdmacht zal — men denke aan den in onze brochure opgegeven strategischen spoorweg — spoedig genoeg geconcentreerd zijn. De legergroep, die bereids in *Kedoe* stond, rukt onmiddellijk tegen den vijand op, ten einde zijne landing en verderen opmarsch te bemoeielijken. Hij kan voor zijn opmarsch tot nabij *Banjoemas* over slechts één weg beschikken. Het is natuurlijk dat die weg, en nog andere wegen die hij zou kunnen benutten, voor een groot gedeelte onbruikbaar zijn gemaakt. *Hoogst pénible* zal 's vijands marsch daardoor worden, want wij laten hem gedurende dien marsch niet met rust. Ons leger concentreert zich inmiddels, ten einde hem in eene onzer hoofdstellingen goed te ontvangen, of hem tijdens zijnen marsch in de flank te nemen en tegen de *zee aan te drukken*. Grijpen wij hem in de flank aan, dan zal hij zich door links front te maken in slagorde kunnen scharen, maar hij heeft dan zijn grooten trein òf in zijne *flank*, of hij is verplicht dien *dicht achter zich* op te stellen. Beide opstellingen zijn voor hem *zeer nadeelig*.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Maar zooals wij zeiden, wij kunnen niet aannemen dat de vijand met zijne hoofdmacht te *Tjilatjap* zal landen, daartoe is deze plaats te zeer verwijderd van de belangrijke en rijke koopsteden van *Java*. Het ongezonde *Tjilatjap* op zichzelf heeft voor den vijand geen waarde. Zijn daarenboven de merken nog weggenomen (zie onze brochure) dan hebben wij zeer zeker aldaar geen landing te vreezen.

Voor het vervoer van producten, voornamelijk uit de residentiën *Banjoemas* en *Bagelen*, zal de aan te leggen spoorweg naar *Tjilatjap*, uit een handelsoogpunt, zeker van belang zijn; te betreuren vinden wij het echter, dat die lijn, door het behoud van *Tjilatjap* als havenvesting — *Tjilatjap*, het graf van zoo menig Indisch militair —, ook strategische waarde zal hebben.

„Er is alle reden om aan te nemen", zegt RECENSENT, „dat *Tjilatjap* die „poort" van *Java* is, welke het langst is open „te houden, en, na *Soerabaja*, de haven waar handelsschepen „het veiligst kunnen liggen." Het is geoorloofd op te merken, dat men voor de veiligheid in tijd van oorlog van enkele handelsschepen, geen millioenen en millioenen uitgeeft, vestingen bouwt, deze verdedigt, menschenlevens opoffert, en op den koop toe, de verdediging van het eiland compromitteert..... Maar is het wel zoo? — zullen in oorlogstijd handelsschepen werkelijk zoo veilig in de haven van *Tjilatjap* liggen, wanneer *Tjilatjap* eene vesting is? De vijand zal zich met eene geduchte vloot voor *Tjilatjap* in slagorde scharen (misschien is het mogelijk het te doen zonder veel last van de branding te hebben) en de vesting opeischen. Wordt hieraan niet voldaan, dan begint het bombardement (het zware scheepsgeschut schiet tot eenige duizenden meters). Zal het *gedeelte* van onze reeds zoo *zwakke* marine, dat voor de verdediging der haven is kunnen afgezonderd worden, zal de *zwakke* troepenmacht die de vesting bezet, met hare *oud-model* batterijen (1) dit kunnen beletten?.....

(1) Van Tjilatjap eene vesting maken die aan de eischen van den tijd voldoet — dat zal wel tot de vrome wenschen blijven behooren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wij gelooven dat in het onderhavige geval, de handelsvloot nergens *onveiliger* zal liggen dan te Tjilatjap.

Onze stelling, dat te Soerabaja of te Grissee, of op beide plaatsen te gelijk, eene landing kan verwacht worden, komt RECENSENT bijna ongerijmd voor: „zij onderstelt niets minder", zegt hij, „dan eene volkomene werkeloosheid." In onze brochure hebben wij immers ondersteld dat den vijand het landen niet moet worden belet? Van een bewaken in den zin als RECENSENT dit bedoelt, was derhalve bij ons geen sprake.

„De noodzakelijke verdediging van Soerabaja als oorlogshaven" meent RECENSENT, „maakt integendeel eene landing aldaar, „zoolang de Marine niet vernietigd is, onmogelijk." De *zwakke* Marine, welke voor de verdediging van *Soerabaja* is kunnen worden afgezonderd, zal *zeer spoedig* vernietigd zijn!

Wat zegt de Kapitein ter zee GUYOT in zijn werk „*De organisatie onzer Marine*" o. m. over de samenwerking van Marine en Landmacht? „Aan samenwerking van schepen en „batterijen zijn groote zwarigheden verbonden en de eerste „zullen daarbij, naar *het oordeel van de meeste deskundigen* (1), „immer slechts een ondergeschikte rol kunnen vervullen, ja „als het ware in tweede linie optreden." Van onze zeer *zwakke* Marine kan derhalve, al zou zij zich ook *gaarne* willen opofferen, voor de verdediging der havens, *niet veel verwacht worden.*

RECENSENT zegt: „Maar om eene oorlogshaven te verdedigen, „zijn schepen alléén niet genoeg, men heeft daarvoor ook „batterijen of forten noodig. In één woord, *Soerabaja* moet „aan de zeezijde versterkt worden, zoowel om zijne maritime „als om zijne strategische waarde. Deze versterking moet „natuurlijk bestaan in het afsluiten der vaarwaters. Ik acht „het hier de plaats niet om in uitvoerige beschouwingen te „treden over de werken die daarvoor vereischt worden."

Tusschen uitvoerig te zijn of over eene zaak te zwijgen, ligt eene

(1) Wij cursiveeren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

groote ruimte. Wij zouden het oordeel van RECENSENT aangaande de verdedigingswerken welke voor *Soerabaja* noodig zijn, gaarne hebben vernomen, al zouden de beschouwingen welke hij daarover leverde, niet uitvoerig genoemd kunnen worden. Want, wanneer wij de *zeer hooge eischen* in aanmerking nemen welke heden ten dage aan kustversterkingen gesteld worden, dan moeten wij als ons gevoelen uitspreken, dat, met de middelen die wij voor oorlogszaken kunnen afzonderen, het onverantwoordelijk zou zijn, om aan zulke hooge eischen te voldoen, omdat daardoor noodzakelijk andere *veel nuttiger* zaken niet tot haar recht zouden *kunnen* komen; te onverantwoordelijker, omdat, al zouden wij aan die hooge eischen kunnen voldoen, de duur van den tegenstand welke *Soerabaja* eene overmachtige vloot zal kunnen bieden, *in het geheel niet in evenredigheid zal zijn* met de hooge kosten aan zijne versterking besteed.

RECENSENT beweert, op Soerabaja doelende, dat het niet zeer moeielijk noch kostbaar is aldaar vaste werken aan te leggen, om, in verband met versperringen en oorlogsschepen, de toegangen tot die haven af te sluiten.

En van Tjilatjap sprekende, zegt hij: „Ik zal mij ook „hierbij niet begeven in beschouwingen over den aanleg en „bouw der noodige versterkingen; het is bekend dat er reeds „bestaan, en het komt er slechts op aan, dat deze onder„houden of verbeterd worden en op de hoogte van den tijd „blijven."

Soerabaja goed te versterken zou niet kostbaar wezen. Om Tjilatjap in een goed verdedigbaren staat te brengen zou het voldoende zijn de reeds bestaande werken slechts te onderhouden of te verbeteren; men zou daardoor met die werken op de hoogte van den tijd zijn. Het spijt ons te moeten zeggen, dat wij niet kunnen gelooven wat de Kolonel hier beweert. Bij het maken of verbeteren van permanente werken moet men elke *halfheid* vermijden. Alles wat men

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

daarin doet moet *degelijk*, moet *goed* zijn, geen kosten mogen dan gespaard worden; want doet men dit niet, dan geeft men misschien wel minder uit, maar men *verspilt* 's lands gelden.

Wat is nu in Frankrijk het idée, alwaar in den laatsten tijd zoovele permanente werken gebouwd zijn, omtrent het verbeteren van dusdanige werken, opdat zij wederom geacht kunnen worden, *min* of *meer* op de hoogte van den tijd te zijn? Geven wij, om op deze vraag te antwoorden, een oogenblik het woord aan den Luitenant-Kolonel HENNEBERT:

„Non, le fait de la supériorité momentanée de l'artillerie „ne saurait autoriser personne à frapper la fortification d'une „condamnation sans appel.

„Mais le remède?

„Le remède!.... il ne pouvait consister en sur-épaississe- „ments de parapets ni de matelas de terre à jeter sur les „voûtes. Le résultat de diverses expériences décisives ne „pouvait laisser subsister de doute à cet égard. On savait, en „effet, que des obus tirés à la distance de 3000 mètres sous „un angle de 60 degrés s'etaient enfoncés de 4 ou 5 mètres „de profondeur dans le sol sablonneux du polygone de Cummers- „dorf; que des obus-torpilles, tirés dans des conditions analogues, „avaient pénétré de 5 à 6 mètres dans le terrain limoneux „des abords du fort de Malmaison; que, parvenus à de telles „profondeurs, ces projectiles brisants y avaient fait fonction „de camouflets. On fut, dès lors, convaincu que, loin de „protéger les voûtes, un remblai de terre de moins de 5 mètres „d'épaisseur ne fait qu'accroître l'effet des projectiles, attendu „que ceux-ci attaquent alors les maçonneries sous une surcharge „de terre formant ce que les mineurs appellent un *bourrage*.

„Donc il fallait renoncer à l'emploi des surépaisseurs de „terre.

„Sur cette conclusion on s'empressa de tâter de divers autres „moyens et, après certaines expériences dont il sera bientôt parlé,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„l'on a été conduit à l'emploi *du béton de ciment et des* „*cuirassements métalliques* (1).

In onze brochure zeiden wij: „Hoogstwaarschijnlijk zal de „vijand evenals in 1811 te *Batavia* landen". Dit schijnt RECENSENT met ons eens te zijn, want hij zegt: „Ik blijf dus „uitgaan van de onderstelling dat eene landing bij *Batavia* be„proefd zal worden". De opmerking zal misschien worden gemaakt, dat RECENSENT spreekt van „*bij Batavia*", en wij van „*te Batavia*". In een strategischen zin bedoeld maakt dit geen onderscheid; wij gaven het juiste punt van landing niet op.

Wij wilden de haven van *Tandjong-Priok* onbruikbaar gemaakt hebben. RECENSENT merkt op: „dat dit zeer gemakkelijk is"; „maar hoever zal men daarin gaan?" zoo vraagt hij. Men zal in dit onbruikbaar maken natuurlijk zoover moeten gaan als noodig is. Als het onbruikbaar maken van de haven voor de verdediging noodig is, dan moeten voor deze noodzakelijkheid alle andere belangen zwijgen, en zou het al *zeer* ongepast zijn, zoo men dan nog rekening hield met de belangen van den handel, of welke andere belangen ook.

„De haven *Tandjong-Priok* bestaat uit een buitenhaven, „begrensd door in natuurlijken steen opgewerkte havendammen, „reikende van 1 tot 1,6 M. boven Bataviaasch peil.

„De as der haven loopt zuiver noord-zuid.

„Buiten de buitenhaven bevindt zich de zoogenaamde reede van *Tandjong-Priok* met zeer goeden ankergrond.

„Aan het zuidelijk gedeelte der buitenhaven sluiten zich aan „de binnenhaven, het dokbassin en de kolenhaven, waarvan „de assen mede in richting noord-zuid zijn aangelegd.

„In de buitenhaven mondt uit de Westergracht en in de „binnenhaven de Zuidergracht, vormende deze de verbindingen „van de haven te *Tandjong-Priok* met het scheepvaartkanaal „naar *Batavia*.

(1) Lt. Colonel Hennebert. *Frontières de France.* De laatste woorden hebben wij gecursiveerd.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„Op het door deze beide grachten, de binnenhaven en de „buitenhaven, ingesloten eiland, bevinden zich de kaaimuren, „de opslagloodsen en de entrepôts der recherche, het station „van den spoorweg naar *Batavia* met uitgebreid emplacement, „eenige woningen voor personeel en de fabriek.

„De Oosterboord van de binnenhaven wordt gebruikt voor „kolenopslag en is daartoe tijdelijk kosteloos afgestaan aan de „verschillende reederijen, die elk een strook breed 64 M. en „van ongelijke lengte in gebruik hebben." (1)

In de havendammen en kaaimuren nu moeten gemetselde mijnkamers aanwezig zijn; deze worden in tijds met dynamiet gevuld. Wanneer het nu noodig is, laat men de havendammen en kaaimuren gedeeltelijk springen. Misschien is eene gedeeltelijke vernieling van de havendammen reeds voldoende. Versperringen kunnen door den vijand, na langeren of korteren tijd, wanneer hij meester van *Batavia* is, worden opgeruimd. Deze zijn dus *onvoldoende.*

De beschouwingen van RECENSENT omtrent de verdediging der haven van *Tandjong-Priok* kunnen wij onbesproken voorbijgaan, daar het verdedigen van deze haven geheel in strijd zou zijn met ons stelsel van verdediging.

Batavia, *Semarang*, *Soerabaja* en *Tjilatjap* hadden wij niet in een adem mogen noemen; daartoe bestaat, zoo meent hij, te veel verschil in den toestand dier plaatsen. Wij hebben nergens beweerd dat er geen verschil in den toestand dier plaatsen bestaat; het is niet daarom dat wij ze in een adem genoemd hebben. Wij hebben dit gedaan, omdat wij geen van alle verdedigen willen. Zoo wij ze verdedigen wilden, en daarvoor een plan hadden moeten beramen, dan zou dit voor elke haven afzonderlijk geweest zijn, en zouden wij natuurlijk met den toestand van elke haven rekening hebben gehouden. Zooals wij de verdediging van Java in onze brochure behandeld

(1) Beschrijving van de Haven van Batavia „Tandjong-Priok".

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hebben, kon de toestand dier havens buiten beschouwing blijven.

RECENSENT'S beschouwingen aangaande den toestand dier havenplaatsen gaan wij dan ook maar, hoe belangrijk die overigens ook mogen zijn, onbesproken voorbij, om terug te komen op het voornaamste deel zijner bestrijding, voornamelijk in de ondervolgende zinnen uitgedrukt:

I. „De vijand heeft in het binnenland niets te doen; hij „heeft niets anders noodig dan de voornaamste havens, „de poorten, waarmede Java gemeenschap met de „buitenwereld heeft, om zich meester van het eiland „te noemen en dit ook feitelijk te zijn."

II. „Het beteekent weinig of de Regeering dan met het „best georganiseerde leger in de binnenlanden zit. „Java is wellicht als *selfsustaining* te beschouwen, en „de geheele vermeestering zal daardoor misschien veel „tijd vorderen, maar zij is toch slechts eene quaestie „van tijd."

III. „Hoe minder moeite de vijand doet om het Leger op „te zoeken, hoe beter voor hem, mits hij zorge zich „in de door hem bezette havenplaatsen te versterken".

IV. „Ons leger zal daarom niet werkeloos mogen blijven, „maar daarentegen den gelanden vijand moeten op„zoeken, om hem zoo spoedig mogelijk het bezit van „de ingenomen positie (positiën) te betwisten."

V. „De strategische lijnen met de vluchtig versterkte „punten, waarvoor de materialen vooraf ter plaatse „gebracht moeten zijn, missen dan geheel hun doel."

VI. „Wij zijn verplicht aanvaller te worden in plaats van „verdediger: in één woord, het geheele plan van den „schrijver, berustende op de meening dat de vijand „Java marcheerende zal willen veroveren, ligt in duigen."

VII. „Zou het dan niet beter geweest zijn als men hem „niet in de gelegenheid gesteld had, vasten voet op

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„onzen bodem, en de meest gewilde gelegenheid tot „communicatie met het overzeesche te verkrijgen? Mij „dunkt van ja."

VIII. „Maar daarom moet men hem het landen wèl trachten „te beletten, en moet men de havens wel versterken".

Omtrent deze acht punten veroorlooven wij ons, achtervolgend onze meening te doen kennen.

I. „De vijand heeft in het binnenland niets te doen; hij heeft „niets anders noodig dan de voornaamste havens, „de poorten", „waarmede Java gemeenschap met de buitenwereld heeft, om „zich meester van het eiland te noemen en dit ook feitelijk „te zijn."

Dat de vijand wel wat in het binnenland te doen heeft, wanneer aldaar een sterk leger staat, hebben wij aangetoond. Een verdedigend leger, dat even of bijna even sterk is als het aanvallend leger, *wordt door het laatste maar niet zoo verloochend.*

Verder wordt hier van „*poorten*" gesproken, het is dus geoorloofd om aan eene stad te denken. Welnu, wanneer in vroeger tijden de bevoegde macht de poorten van eene stad voor den vijand opende, en de sleutels overgaf, ja, dan kon deze gewoonlijk zeggen meester van de stad te zijn. Maar wanneer hij, *ongevraagd*, zelf de poorten binnendrong, waarachter hem een moedige en sterke vijand wachtte, zie, dan werd er in de straten en huizen een *bloedig* drama afgespeeld, en werd de aanvaller dikwijls, al was hij ook meester van de poorten, met *bebloeden kop* wederom uit de stad geworpen. Het meester zijn van de poorten *baatte hem niets.*

Drong de belegeraar de stad niet binnen, maar bleef hij aan de poorten staan, om die te bezetten, *verdeelde hij zich dus, des te beter*, des te gemakkelijker kon hij verjaagd worden. Tijd om zich aan de poorten te versterken, werd hem niet gegund.

Van eene stad komen wij aan een dorp. Hoe dikwijls zijn

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dorpsranden, dorpsingangen genomen, zonder dat het den aanvaller mogelijk was het dorp in bezit te krijgen? Binnen het dorp, *vooral* in de straten, in de huizen, was de strijd hoogst bloedig, dikwijls *onwederstaanbaar* voor den aanvaller.

Er bestaat geen enkel denkbare grond, om aan het bezit van de zoogenaamde „poorten" van *Java*, eene grootere beteekenis voor het bezit van het eiland te hechten, dan aan het bezit van de poorten eener stad [aan eene vesting mag hier niet gedacht worden] of de ingangen van een dorp voor het bezit van die stad of dat dorp. Die beteekenis is daarentegen *veel geringer*. Want, met welk recht noemt RECENSENT de vier havens van Java „poorten"? Heeft Java dan alleen door die vier havens gemeenschap met de buitenwereld? ..... Dit zou misschien waar kunnen zijn, wanneer de aanvaller de geheele Javakust effectief blokkeerde. Dat de aanvaller dit zal doen, of zal kunnen doen, is niet aan te nemen, al leert ook de Noord-Amerikaansche oorlog, wat eene groote mogendheid in deze vermag (1). Maar gesteld eens dat het den aanvaller mogelijk is om de geheele Javakust te blokkeeren, welke beteekenis hebben dan nog hare havens als poorten? Met de geheele kust blokkeert hij ook de vier havenplaatsen, en dwingt hij den verdediger daardoor, of door een bombardement, tot de overgave.

Wanneer de vier havenplaatsen van *Java* zooveel waarde hebben, dat door die te bezitten men feitelijk meester van het eiland zou zijn, en geen leger, hoe sterk en geoefend ook, dit bezit meer kan of slechts moeielijk kan betwisten, wel, dan is de vermeestering van *Java* nog al zeer eenvoudig. De vijand komt dan maar met eene sterke vloot, bombardeert successievelijk elk der versterkte havenplaatsen, „de poorten" van *Java*, en dwingt ze zoodoende in den kortst mogelijken tijd, *na eenige uren*, tot de overgave. Wij kunnen dit beletten, zal

(1) Zie o. a.: „*The history of the navy during the rebellion*".

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

men beweren. Wij kunnen hem dit *niet* beletten, want onze vijand [eene groote mogendheid] zal aan Marine *zeer overmachtig* zijn, veel overmachtiger dan hij zal *kunnen zijn* wat het gedeelte der landmacht betreft dat hij ons tegenover kan stellen.

Een paar eeuwen geleden kon de *Oost-Indische Compagnie*, door zich op enkele punten van sommige eilanden in den Archipel vast te zetten, deze eilanden, *waarop slechts halve wilden* woonden, vermeesteren. De vermeestering volgde echter eerst *na vele* jaren. Het is zeker, deze taktiek is dikwijls met succes bekroond. Of echter zulk eene taktiek den hedendaagschen aanvaller tegenover het Indische leger zal gelukken, wanneer dat leger bijna *even sterk*, *even goed geoefend en zeker even dapper is als hij — hebben wij recht te betwijfelen.*

II. „Het beteekent weinig of de Regeering dan met het best „georganiseerde leger in de binnenlanden zit. Java is wellicht „als *selfsustaining* te beschouwen en de geheele vermeestering „zal daardoor misschien veel tijd vorderen, maar zij is toch „eene quaestie van tijd."

De beteekenis van een sterk, goed georganiseerd en geoefend leger hebben wij in het licht gesteld. De Regeering vindt in zulk een leger den grootsten, derhalve den *besten* waarborg voor het behoud van Java.

Wanneer de aanvaller de havens van Java in bezit heeft, dan zou hij, wanneer hij niet door den verdediger wordt aangevallen, passief kunnen blijven — zoo wordt beweerd — want de verovering van Java zou dan toch maar een quaestie van tijd zijn.

Recensent vergete niet, dat het doel van den aanvaller positief is, dat van den verdediger negatief. Anders gezegd, dat de aanvaller een doel heeft, dat de verdediger trachten moet te beletten. Hoe *korter* de tijd is waarin de aanvaller zijn doel bereikt, hoe beter voor hem, derhalve hoe *nadeeliger* voor den

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

verdediger. Daarom moet de verdediger *tijd trachten te winnen*, de aanvaller daarentegen moet altijd trachten om daarmede te *woekeren*, tijd is voor den aanvaller *veel kostbaarder* dan voor den verdediger. (1) Ook bij een aanval op *Java* zal tijd veel kostbaarder zijn voor den aanvaller dan voor den verdediger. Kunnen wij bij eene verdediging van *Java* het maanden lang volhouden — wij moeten zorgen daartoe in staat te zijn; op een eiland, dat 22 millioen Javanen voedt, daar zal een leger van ± 30 duizend man niet van honger omkomen — dan is *Java* voor ons reeds *half behouden*.

Met veel meer grond zou er derhalve kunnen beweerd worden, dat, zoo de vijand aan de kust blijft hangen en niet tot den aanval overgaat, *het behoud van Java slechts een quaestie van tijd zal zijn*.

De 80-, 30-, 7-jarige oorlogen, en alle oorlogen die jaren en jaren duren, behooren tot het verleden. De tegenwoordige oorlogen worden veel spoediger afgespeeld. Wanneer twee groote mogendheden met elkander in botsing komen, kan de strijd, door de groote hulpbronnen waarover beide beschikken, een jaar en langer duren; dit zal echter niet het geval zijn wanneer eene groote met eene kleine mogendheid in oorlog is, dan zal de oorlog hoogstwaarschijnlijk spoediger geëindigd wezen. Wordt *Java* aangevallen, dan zal het zijn, wanneer *Nederland* met eene groote mogendheid in oorlog is geraakt. Zulk een oorlog zal geen jaar duren. Het geval dat wij een of meer sterke bondgenooten hebben, kan buiten sprake blijven, want dan zal er òf geen aanval op Java plaats hebben, of onze bondgenooten zullen ons in geval van een aanval op dat eiland, althans indirect, ondersteunen.

Wij zeiden, een oorlog tusschen *Nederland* en eene groote mogendheid zal geen jaar duren, het is echter mogelijk dat bij

---

(1) Voor eene ingesloten vesting, welker bewoners bijna van honger omkomen, is tijd voor den verdediger meer waard dan voor den aanvaller.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

maanden aanhoudt. Hoe lang moet *Java* het kunnen volhouden?..... Wanneer nu ook het Indische leger in de binnenlanden passief is gebleven, wat echter niet is aan te nemen, dan zal de oorlog (de verdediging van *Java*) door ons wel *maanden* kunnen volgehouden worden. Het einde van den oorlog zal beide partijen dan als volgt in hare stellingen vinden: *de verdediger niet in het minst geschokt of verzwakt; de aanvaller slechts in het bezit van het stukje grond, of de stukjes grond waarop zijn leger gebivakkeerd is.* Niemand zal dan Java in een *krijgskundigen zin* veroverd noemen.

Want wat zegt nu de oorlogspolitiek? „Bei jedem Friedens-„schlusse kommen zweierlei Dinge vorzugsweise in Frage: „Ordnung der politischen Verhältnisse, um derentwillen der „Krieg *ursprünglich* angefangen wird, Ordnung der Verhält-„nisse, welche der *Krieg* unabhängig von seiner ursprüng-„lichen Ursache *an sich* herbeigeführt hat.

„In ersterer Beziehung ist die Grundregel, dass die gegen-„seitigen Anforderungen der unterhandelnden Parteien den „*militärischen Resultaten entsprechen müssen* (1).

„Enfin, au terme de la guerre, c'est elle (politique de la „guerre) qui conclut la paix, à des conditions plus ou moins „favorables, suivant que les opérations des armées ont été plus „ou moins heureuses (2).

In den oorlog is enkel landbezit, geen bezit. Dit wordt eerst een *bezit* wanneer het *leger* dat het verdedigen moet uit het *veld is geslagen.* Dit zal de aanvaller niet kunnen doen door passief aan de kust te blijven; hij moet derhalve, willen zijne operatiën volgens de oorlogspolitiek *gelukkig* genoemd worden, het *verdedigende leger opzoeken en verslaan!*

Tegen onrecht „quand-même" is *alleen* kracht opgewassen. Heeft men die kracht niet, dan moet men zich het onrecht

(1) Rüstow, *Kriegspolitik und Kriegsgebrauch.*
(2) Fix, *La stratégie appliquée.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

laten welgevallen. De sterkere vijand zou dus, al zijn zijne operatiën niet gelukkig geweest, toch zijne eischen niet willen matigen?

De wetten van een staat tegenover zijne bevolking wordt door de bevolking geëerbiedigd, omdat zij gesteund worden door de kracht van den staat. Niet alzoo de oorlogspolitiek of het oorlogsrecht, deze vinden alleen steun in de moraliteit der volken. Deze steun is onder beschaafde volken veeltijds voldoende (1). Wij mogen dus aannemen, dat zoo *Java* niet *feitelijk* veroverd is, dat is, zoo zijn leger *niet* is geslagen, het, bij het sluiten van den vrede, ons niet ontnomen zal worden. *Twijfelen* wij hieraan, dan moeten *wij ook twijfelen aan de mogelijkheid om Nederland te verdedigen. Nederland* zal niet door eene kleine, maar wel door eene groote mogendheid worden aangevallen, dus door eene mogendheid die *veel sterker* is dan hij. De vijandelijke mogendheid zal ons derhalve aanvallen met een *veel sterker* leger dan waarover wij beschikken kunnen. Zij zal onze provinciën met dat leger overstroomen, en ons weinig meer laten dan wat wij gewoon zijn de *Vesting Holland* te noemen. Die vesting zal zij niet aanvallen, zij zal ons daar met rust laten, zij zal alleen onze aanvallen afslaan ..... immers zij behoeft niets meer te doen, *de verovering* van *Nederland* is toch maar een quaestie van tijd!

Uit het bovenstaande mogen wij wel besluiten, dat bij een aanval op *Java* het *aanvallende leger het verdedigende zoo spoedig mogelijk zal opzoeken, wel wetende, dat de oorlogen op de slagvelden beslist worden.*

Maar, zal men ons toevoegen: „de aanvaller zal zich dan „waarschijnlijk een graf delven." De kansen van den oorlog zijn zeer onzeker, het is ook mogelijk dat hij overwint. Blijft hij echter aan de kust, en durft hij den verdediger niet aangrijpen, dan zou dit zeker het *grootste* bewijs zijn voor de

(1) Misschien niet altijd voldoende in geval van *groote* politieke omkeeringen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deugdelijkheid van onze stelling: *dat voor het behoud van Java slechts een krachtig, goed geoefend leger noodig is.*

III. „Hoe minder moeite de vijand doet om het leger op „te zoeken, hoe beter voor hem, mits hij zorgt zich in de door „hem bezette havenplaatsen te versterken."

Wanneer de vijand zoo handelt, dan zal dit niet des te beter voor hem, maar des te beter voor ons zijn!

Wanneer wij in onze brochure onderstelden dat de vijand, ook na geland te zijn, aanvaller zal blijven, en tegen een dergelijken aanval maatregelen voorschreven, dan onderstelden wij dat hij het *strategisch initiatief*, met zijn daaraan verbonden *moreel overwicht*, niet zal prijsgeven, — derhalve, dat hij *verstandig* zal handelen.

Door ons het strategisch initiatief te geven, door aan de kust te blijven en de havenplaatsen te versterken, *verbetert* de vijand zijne positie niet.

Het bezetten en versterken der havenplaatsen sluit eene *verdeeling* van macht in. De *aanvaller* wordt daarmede *verdediger*, en splitst zijne macht in eenige deelen. De *verdediger* blijft bij elkander, en wordt *aanvaller*. Deze zal zich nu met *volle sterkte*, successievelijk op de deelen van zijne tegenpartij werpen. Dit is niet eens noodig; hij (de aanvaller) behoeft zich slechts op een paar, een enkel deel van zijne tegenpartij te werpen, met bedreiging van de andere deelen, om *vrij zeker* te zijn van de uitkomst. Dat de aanvaller zeer veel kans heeft om met een tweemaal sterkere macht, op een of meer deelen waarin de verdediger zich gesplitst heeft, eene *beslissende* overwinning te behalen, behoeft niet gezegd te worden. De deelen van het vijandelijke leger kunnen elkander niet ondersteunen, daartoe zijn zij te ver van elkander geplaatst.

Maar gesteld dat zij elkander wel kunnen ondersteunen, namelijk over zee, dan zal men toch moeten toegeven dat dergelijke operatiën hoogst moeielijk en ingewikkeld zijn.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Blijft de aanvaller, die verdediger is geworden, bij elkander, versterkt hij zich aan de kust, dan heeft hij niet *al* „de poorten" van Java, aan welk bezit RECENSENT zooveel waarde hecht.

Blijft de vijand met zijne hoofdmacht nabij eene der havens staan, om zich aldaar te versterken, en neemt hij met detachementen bezit van de andere havens, dan kunnen wij met sterkere detachementen hem elk oogenblik dit bezit betwisten. De vijand kan dan niet zeggen in het *volkomen* bezit te zijn van *al* „de poorten" van Java.

RECENSENT wil dat de vijand de havenplaatsen versterkt. Waar moet hij die versterkingen aanleggen? Dicht bij de kust, of op eenigen afstand van de kust verwijderd?

Doet hij het dicht bij de kust, dan zal zijn leger door ziekten gedecimeerd worden, terwijl de deelen, waarin het gesplitst is, gevaar loopen, bij een ongunstig gevecht tegen de zee aangedrukt, vernietigd te worden, of de wapens te moeten neerleggen. Eene of meer terugtochtslijnen hebben die deelen niet, zij staan vlak voor hunne basis, met al hun materieel, grooten trein enz., in den rug; *voorwaar geen benijdenswaardige positie!*

Kiest de vijand zijne stellingen op eenigen afstand van de kust, dan geeft hij ons de gelegenheid om de deelen die wij willen aangrijpen, door een goed geleide *strategische* omtrekking (onze Generale Staf is, onderstellen wij, met het terrein *goed* bekend) in de flank en den rug te nemen, en het *volkomen* van zijne basis af te snijden. Wij gelooven, dat *slechts* de bedreiging met zulk een aanval voldoende zal zijn, om den vijand zijne stellingen te doen verlaten, hem te doen terugtrekken en misschien te doen embarqueeren.

IV. „Ons leger zal daarom niet werkeloos mogen blijven, „maar daarentegen den gelanden vijand moeten opzoeken, om „hem zoo spoedig mogelijk het bezit van de ingenomen positie „(positiën) te betwisten."

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Wij toonden aan dat de verdediger, zoo de vijand doet wat RECENSENT wil, met *veel kans op succes* aanvaller kan worden. Niet moeielijk zou het zijn, daarover nog meer uit te weiden; wij zullen ons hiervan echter onthouden, daar wij vermeenen genoeg gezegd te hebben.

Hier zegt RECENSENT: „de ingenomen *positie*" terwijl hij eenige regelen te voren van het versterken der havenplaatsen spreekt; „positie" zal derhalve „*posities*" moeten zijn.

V. „De strategische lijnen met de vluchtig versterkte punten, waarvoor de materialen vooraf ter plaatse gebracht moeten zijn, missen dan geheel hun doel."

RECENSENT zal zich herinneren dat wij het ondervolgende in onze brochure zeiden: „De Generale Staf moet zich, wat de strategische „lijnen betreft, n.l. de wegen welke de vijand voor operatielijnen „*zou kunnen* (1) benutten, nauwkeurig rekenschap weten te geven „van de punten, op deze lijnen gelegen, die goede stellingen „opleveren, zoowel ten behoeve van kleine als van grootere „troepenafdeelingen." Wij stelden ons derhalve niet tevreden alleen met de kennis der door ons in Hoofdstuk IV onzer brochure opgegeven strategische lijnen, maar wij verlangden dat die kennis uitgestrekt worde tot al de wegen welke de vijand voor operatielijnen *zou kunnen* benutten. Wanneer de Generale Staf van het Indische leger zich tot eene studie zet van het door ons ontworpen verdedigingssysteem, dan zal hij toch niet blijven hangen aan de enkele door ons gemaakte onderstellingen! Neen, hij zal de zaak zoo *ruim mogelijk opvatten*, en al de strategische lijnen welke de vijand *zou kunnen* benutten, aan eene *nauwkeurige studie* onderwerpen.

Het kan nooit onze bedoeling zijn geweest den vijand eene bepaalde gedragslijn voor te schrijven. Dit bewijzen o. m. de bladzijden 57 en 114 onzer brochure, waarvan wij hier een paar zinsneden aanhalen.

(1) Wij cursiveeren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Blz. 57. „Het is natuurlijk dat niet alle op de kaart voor-„komende stellingen, zoowel hoofd- als gewone stellingen, in „gereedheid behoeven te worden gebracht; met welke dit het „geval zal zijn, zal van het landingspunt afhangen. Evenzoo „zal het, wanneer de oorlog eenmaal begonnen is, blijken dat „*vele tijdelijke werken niet noodig waren*" (1).

Blz. 114. „In de hoofdstellingen welke in tijd van oorlog „verdedigd of *misschien* (1) verdedigd zullen worden, zijn reeds „in tijd van vrede de noodige tijdelijke werken gemaakt."

Wanneer wij onderstelden dat de vijand slechts te *Batavia*, *Semarang* of *Soerabaja* zal landen, dan onderstelden wij — wij herhalen het — dat hij *verstandig* zal handelen. Door in *Bantam* of in den *Oosthoek* te landen, door passief aan de kust te blijven, handelt hij eerder in ons voordeel dan in ons nadeel. Zulk eene handeling zou ons *misschien welgevallig* zijn.

Recensent merkt op, dat de vluchtig versterkte punten met de ter plaatse gebrachte materialen, hun doel zouden kunnen missen. Wij vermelden hier nogmaals (zie onze brochure) dat voor het opwerpen van tijdelijke werken slechts *weken*, voor veldwerken slechts *dagen* en voor vluchtige werken slechts *uren* noodig zijn. In onze brochure zeiden wij, dat men met het opwerpen der veld- en vluchtige werkez kan wachten tot dat het landingspunt bekend is. Recensent zal derhalve bedoelen, dat de *hoofdstellingen* met hare *tijdelijke* werken en de ter plaatse verzamelde materialen, daar hun doel misschien missen. Het is mogelijk, maar het is ook mogelijk dat zij daar noodig waren (zie onze brochure blz. 57 en volg.); dit reeds *wettigt voldoende* de geringe moeite en kosten daaraan besteed. Men bouwt in tijd van vrede wel vestingen en forten, die ook in den oorlog *slechts noodig kunnen* zijn. En hoeveel meer kosten die werken, dan de door ons voorgestelde tijdelijke werken met het daarbij verzamelde materiaal! Is de Marine

(1) Wij cursiveeren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

er zoo zeker van dat elk oorlogsschip, dat zij in tijd van vrede bouwt, en waaronder er zijn die millioenen kosten, in tijd van oorlog *nuttigen arbeid* zal verrichten? Het *kan* nuttigen arbeid verrichten, dit is voldoende. De Generale Staf van een zeker land, die voor een eventueelen aanvallenden of verdedigenden oorlog een operatieplan ontwerpt, is die wel zoo zeker, dat bij het uitbreken van een oorlog, de vijand zal doen wat hij onderstelde? (1) Na eene nauwkeurige bestudeering van de kaart en van de krachten van den vijand tot het voeren van den oorlog, kan hij slechts onderstellen dat de vijand dezen of genen verstandigen maatregel zal nemen; de onverstandige maatregelen laat hij voor zijne rekening, en profiteert er zoo mogelijk van.

Moeten wij tot den aanval overgaan, dan moet van ons positiegeschut (zie onze brochure) een of meer mobiele belegeringsparken worden geformeerd, om daarvan, waar dit noodig is, voor den aanval te kunnen beschikken.

VI. „Wij zijn verplicht aanvaller te worden in plaats van „verdediger: in een woord, het geheele plan van den Schrijver, „berustende op de meening dat de vijand Java marcheerende „zal willen veroveren, ligt in duigen."

Zoo het noodig is, dan zal het Indische leger aanvallen, dit is natuurlijk. Wij hopen dat dit met beleid, met kracht, dat dit goed gedaan zal worden; wordt dit goed gedaan, dan kan het strategisch initiatief niet anders dan een *voordeel* zijn. Dat ons zoogenaamd verdedigingsplan dan in duigen zou gevallen zijn, is niet zoo. Wij toonden dit reeds aan.

Geen krijgskundige zal ons euvel duiden dat, naar onze

(1) Wij zeggen „bij het uitbreken van den oorlog", daar een operatieplan gewoonlijk slechts de eerste handelingen van een vijand met eenige zekerheid kan onderstellen; het moet zich, wanneer het nog verder in 's vijands handelingen wil doordringen, hoe langer hoe meer met *vage* onderstellingen tevreden stellen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

meening, Java *marcheerende* veroverd zal moeten worden. Ons is geen veroveringsoorlog, waarin eene goed georganiseerde macht als verdediger optrad, bekend, die niet marcheerende geschiedde. NAPOLEON en alle groote veroveraars met hem, zijn het grootste gedeelte van hun succes aan de *beenen* hunner soldaten verschuldigd geweest. Zelfs in de tijden der zoogenaamde methodische oorlogen zou geen aanvaller er aan gedacht hebben, om alleen door eene *lijdelijke verdediging* veroveringen te maken. WELLINGTON kan met zijne linie van Torres vedras niet als bewijs voor het tegendeel worden aangehaald. WELLINGTON beschermde met die linie zijn leger, en dekte daarmede Portugal.

VII. „Zou het dan niet beter geweest zijn als men hem niet „in de gelegenheid gesteld had, vasten voet op onzen bodem, en de meest gewilde gelegenheid tot communicatie met het „overzeesche, te verkrijgen? Mij dunkt van ja."

In het IIde Hoofdstuk van onze brochure zal men de weêrlegging vinden van hetgeen RECENSENT hier zegt. Om hem hier te weêrleggen, zouden wij daarom slechts een gedeelte van dit hoofdstuk behoeven over te schrijven, maar wij zullen in 't kort herhalen wat wij daar in 't breede hebben ontvouwd.

Zoo wij de *middelen bezaten*: om de groote havens van Java geducht te versterken, geheel naar de eischen van den tijd; om op Java een *zeer* sterk leger te onderhouden, en uitsluitend ten behoeve van dat eiland, eene *zeer* sterke marine te organiseeren, waardoor wij, ons met den vijand metende, kans op succes hadden, — dan zou het misschien verstandig kunnen genoemd worden om de landing van den vijand te willen beletten. Maar nu wij die middelen niet bezitten, nu moeten wij de landing van den vijand *niet* beletten. Door voor te veel te willen zorgen, heeft men tot nu toe voor *niets goed* gezorgd, daardoor hebben wij thans een *veel te zwak* leger, eene *veel te zwakke* marine en enkele permanente werken *die niet meer*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

deugen. En daar het *als zeker* mag worden aangenomen, dat, zoo men voor de defensie van *Java* te *hooge* eischen blijft stellen, de zaken zullen blijven, of ongeveer zullen blijven als zij nu zijn, zullen wij, wanneer de oorlog komt, en wij met onze zwakke strijdkrachten en strijdmiddelen de landing willen beletten, *slechts* een *zeer treurig figuur* maken, want tegenover de *geduchte oorlogskrachten*, welke de vijand (eene groote mogendheid) ontwikkelen kan, kunnen wij de landing toch *niet lang* beletten; terwijl ons leger, door de landing te helpen beletten, daarna voor de verdere verdediging van Java, tegenover het vijandelijke leger in *eene veel ongunstiger positie* komt, dan het geval zou geweest zijn wanneer het aan die operatie niet had deelgenomen, daar het dan nog *frisch* en *ongeschokt* zou zijn, nog geen *échec* zou hebben geleden.

Onze *kracht* voor de verdediging van Java ligt derhalve *uitsluitend* in het leger. Wij moeten het daarom zooveel *mogelijk versterken* en *goed organiseeren*.

Recensent echter wil de landing wèl beletten.

In zijne „*Organisatie onzer Marine*" zegt de Kapitein ter zee Guyot, over de Nederlandsche marine sprekende, die veel sterker is dan de Indische: „Men zal er dus evenmin op „mogen rekenen of vertrouwen dat de marine de transport-„vloot of haren overtocht zal kunnen bemoeielijken of zelfs „deze maar vertragen, *als dat zij* aan de *landing zelve belang-„rijke hinderpalen zal in den weg leggen*." (1)

Zal onze Indische marine wel ooit zoo krachtig kunnen gemaakt worden, dat zij zich slechts maar voor een zeer korten tijd, *een dag* b. v., met de vijandelijke aanvalsvloot zal kunnen meten? *Want zeker is het dat de transportvloot, waarop het landingsleger zich bevindt, zal geëscorteerd worden door eene geduchte oorlogsvloot* — eene vloot, die in haar *aanvalsvermogen* niet door de transportvloot *behoeft belemmerd*

(1) Wij cursiveeren.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

te worden. Want hoe geschiedt dit escorteeren? Wij geven een oogenblik aan RÜSTOW het woord: „Voor de bedekking „dezer transportschepen is altijd, wanneer de vijand eveneens „eene zeemacht bezit, een aanzienlijk getal oorlogsschepen „noodig, dat in twee deelen verdeeld wordt, waarvan het „kleinste de onmiddellijke escorte van het transport vormt, en „het grootste dient om de vijandelijke zeemacht in het oog „te houden. De operatielijnen der observatievloot aan de eene „en die van het transport en zijne bedekking aan de andere „zijde, moeten zoodanig gekozen worden, dat de eerste zich „het naast bij die vijandelijke havens bevinden, van waar het „gevaar te vreezen is."

Het grootste gedeelte van de escorteerende vloot is derhalve *geheel* vrij in hare bewegingen. Onze *zwakke marine* daarentegen is niet eens bij elkander kunnen blijven: zij heeft zich moeten *verdeelen*, want zij moet de *vier* havenplaatsen van Java helpen verdedigen en daarenboven nog détacheeren om politieke redenen (1).... *Wij gelooven dat van het beletten der landing niet veel te recht zal komen.*

VIII. „Maar daarom moet men hem het landen wèl trachten „te beletten en moet men de havens wèl versterken." *Wij zijn tot eene tegenovergestelde conclusie gekomen.*

„Van versperring kan een nuttig gebruik worden gemaakt," „zegt RECENSENT, „en de marine zal een onmisbaar aandeel „in de verdediging moeten hebben, uitgedrukt in de woorden: „kondschap, torpedo's, verplaatsbaar zwaar geschut en eventueel „rammen". Wij twijfelen er niet aan, onze marine zal zoo

(1) Hebben de Buitenbezittingen in tijd van oorlog geen Marine noodig?

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

noodig *braaf* rammen, en zich *ook gaarne willen opofferen*. Maar de vijand is zooveel sterker, hij zal daardoor zooveel *meer* kunnen rammen. Torpedo's zijn hoogst gevaarlijk; maar zal het voor Nederland, voor het kleine Nederland, met de zorgen die zijne eigen verdediging hem oplegt, wel ooit mogelijk zijn om voor Indië een volkomen torpedodienst te organiseeren? Wat zal hiervan *weêr* het gevolg zijn? Dat er wel hier en daar wat gedaan wordt in de verlangde richting, maar op *verre na niet voldoende* — dat er derhalve hier en daar *wat wordt geknoeid*. — Oogenverblinderij derhalve, *en niets meer!*

Ook randen wij voor de kustverdediging het nut van drijvende batterijen niet aan; wij vreezen maar — en dit helaas op al te goede gronden — dat van al dat moois *slechts zeer weinig* tot stand zal komen..... En dat zeer weinige nu, is tegenover een sterken vijand *ten eenenmale onvoldoende*.

Hebben wij daarentegen slechts met het vijandelijke leger te doen, dan staan de krachten ongeveer gelijk, al zouden wij ook aannemen dat de vijand — door ook zijne marine te laten debarqueeren (landingsdivisiën) — eene legermacht van ± 50.000 man op Java's kust zou kunnen werpen. Wij bezitten de middelen, indien wij er slechts verstandig naar zoeken, en ons niet door *lafhartige vrees* laten beheerschen, om ook het leger op *Java*, langzamerhand tot dat, en zelfs — zonder onze financiën al te veel te bezwaren — tot nog hooger cijfer op te voeren. (1) Wanneer op *Java* de „dienstplicht" ingevoerd wordt en die zaak wordt oordeelkundig, goed, opgevat en geregeld, dan kan men, zonder een zwaren druk op de bevolking te leggen, het leger aldaar tot een zoodanig cijfer opvoeren, dat geen mogendheid er ooit meer aan denken zal om eene overzeesche expeditie van de sterkte te organiseeren, die dan noodig zal zijn om Java met kans op succes te kunnen aanvallen. De eene of andere groote mogendheid kan ons dan nog een der eilanden van de Buiten-

(1) Zie onze brochure.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

bezittingen ontnemen, — *Java* echter zullen wij behouden. En misschien, hoe de maalstroom der tijden ook opbruist en woelt, *voor immer behouden* voor ons Vorstenhuis.

De lichte troepen, die wij in onze brochure voorstelden te organiseeren, moeten in tijd van vrede zoodanig geoefend worden, dat zij in tijd van oorlog goede „guerillas" kunnen worden. Om dit mogelijk te maken, moeten de Inlandsche kinderen en de Europeesche kinderen, in Indië geboren en opgevoed, meer dan thans het geval is, in de gelegenheid worden gesteld om officier te kunnen worden. Zij voornamelijk zullen dan, omdat zij de zeden en de taal der bevolking goed kennen, aan het hoofd van deze troepenafdeelingen moeten worden geplaatst. Ten einde deze kinderen meer in de gelegenheid te stellen de officiersplaatsen, voornamelijk bij de Infanterie, in te nemen, moeten er op Java eene of meer kadettenscholen worden opgericht. Over dit onderwerp echter thans genoeg, het is hier niet de plaats om er over uit te wijden.

In goed geleide „guerillastreken" zien wij voor de verdediging van *Java* eene groote kracht. Op Java, waar wij thuis zijn, kunnen wij den guerillaoorlog tegen een buitenlandschen vijand *zeer goed* voeren. Op *Atjeh* hebben wij het niet kunnen doen; *daar waren wij ook niet thuis*, en daar stonden wij tegenover eene bevolking die haar geboortegrond, dus waar *zij thuis behoort*, aan ons betwistte. Tijdens de Fransche expeditie in Mexico hadden de Fransche guerillas beteekenis; zij ontleenden echter die beteekenis aan den buitengewonen man die er de ziel van was. Na den dood van dien man hadden de Fransche guerillas aldaar weinig meer te beduiden.

Om den guerillaoorlog goed te kunnen voeren, moet men de bevolking op zijne hand hebben. Soms kan alleen de bevolking de taak der guerillas mogelijk maken, bijna altijd kan zij die taak vergemakkelijken, verlichten; zij moet de guerillas soms verbergen, soms hun moreel staande houden. Om het moreel der guerillas staande te houden, moet de bevolking in

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hunne daden belangstellen. Hoe grooter belang de bevolking daarin stelt, hoe meer zij met de guerillas medeleeft, hoe beter, hoe hardnekkiger de guerillaoorlog kan gevoerd worden.

In onze brochure zeiden wij, dat er 20 compagnieën lichte Infanterie moeten georganiseerd worden; dit is een minimum, wenschelijk is het een grooter aantal zoodanige compagnieën te bezitten.

RECENSENT zegt: „Hier en daar is ook hetgeen de schrijver „zegt in tegenspraak met de bewering, dat men op geen „marine moet rekenen. Op blz. 115 b.v. lezen wij: dat „tot „„de voorbereiding voor den oorlog ook behoort, dat men „„zorgt een voldoend aantal Marineschepen in de havenplaatsen „„van *Java* ter beschikking te hebben, opdat deze onmiddellijk „„na de oorlogsverklaring uitstoomen, ten einde de vijandelijke „„vloot te verkennen en haar opstoomen tijdig te signaleeren". „Dit moeten dus snelle schepen zijn. Maar zal men er dan eene „marine op na moeten houden, alleen om met hare schepen „te verkennen? Mogen zij niet meteen vechten?" Ja, zij mogen vechten, en wij twijfelen er niet aan of onze *dappere* marine zal, wanneer „vechten" van haar geeischt wordt, *dit goed doen*. Het moedig zijn op zee zit ons volk in merg en bloed. Geen volk heeft dan ook zulk eene schoone geschiedenis van zeeslagen en zeegevechten, als ons volk; eene geschiedenis, die den jongen zeeman zoo kan electriseeren als de onze. Getrouw aan hare traditiën, zal onze marine moedig vechten. De gelegenheid, om hare klauwen te toonen en die voelbaar in de ribben van den vijand te slaan, zal met ons verdedigingsstelsel van *Java* ook kunnen blijven bestaan.

Java is niet onze eenige bezitting in den *Indischen Archipel*. Wij hebben er nog *veel* meer. Welnu, ook deze bezittingen moeten verdedigd worden. De zeer zwakke bezettingen, waarover deze bezittingen *slechts* kunnen beschikken, kunnen haar *niet* verdedigen, daarom moet de Marine in de verdediging daarvan, voor zoover haar dit mogelijk is, de behulpzame

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hand bieden. Zij moet een „coup-de-main" op deze bezittingen helpen afslaan; zij moet, uit een volkenrechtelijk oogpunt, in tijd van oorlog nog meer dan in tijd van vrede, de vlag in de *Buitenbezittingen* (zoo *mogelijk* in alle deelen der *Buitenbezittingen*) vertoonen (1).

Ook zal aan de Marine in tijd van oorlog de taak moeten worden opgelegd om, zooveel mogelijk, de communicatie tusschen *Java* en de *Buitenbezittingen* open te houden. Tevens zal zij moeten trachten om op geïsoleerde vijandelijke oorlogsschepen en op niet of onvoldoende geëscorteerd wordende vijandelijke koopvaardijschepen jacht te maken. Tegenovergesteld zal zij, zooveel mogelijk, onze handelsschepen moeten beschermen. Er zullen hierdoor zeegevechten (gevechten tusschen enkele schepen) ontstaan. Zal onze Marine, zooals zij thans voor Indië georganiseerd is, tot dergelijke gevechten in staat zijn? Wij betwijfelen het. Zij moet derhalve uitgebreid worden en wel met snelstoomende kruisers, die, ook wat betreft pantsering en bewapening, zich met de vijandelijke kruisers kunnen meten.

Ook leggen de groote, niet genoeg te waardeeren diensten, welke de Marine der Indische Regeering in tijd van vrede, zoowel als in hare oorlogen met Indische vorsten en ter beteugeling van den zeeroof bewijst, den Staat de dure verplichting op, haar steeds op voldoende krachten te houden.

Wij zeiden dat onze Marine een coup-de-main op onze Buitenbezittingen moet helpen afslaan. Wanneer de oorlog eenmaal begonnen is, en er vijandelijke eskaders in de Indische wateren kruisen, achten wij een coup-de-main op eene of meer onzer Buitenbezittingen mogelijk. Deze bezittingen zijn, zooals wij opmerkten, karig door troepen bezet; het zal den vijand derhalve niet moeielijk vallen om plotseling met een paar schepen, voor één

(1) Zij zal dit misschien alleen, ten einde zich niet te veel te verdeelen, in onze voornaamste *Buitenbezittingen* kunnen doen. Ook zal zij misschien alleen onze voornaamste *Buitenbezittingen* tegen een „coup-de-main" kunnen helpen verdedigen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

van de havens dier bezittingen te verschijnen, en die te overrompelen of op te eischen. Onze Marine moet dit, zooveel mogelijk, trachten te beletten.

Wanneer de Marine voor de verdediging van Java gedaan heeft wat van haar geëischt kan worden; dat is, het verkennen en signaleeren van den vijand, dan moet zij het ruime sop kiezen, en wordt zij, *het kan nu eenmaal niet anders*, aan haar eigen beleid overgelaten. En waarom ook niet, de *kundige* Vlagofficier die ook dan aan het hoofd der Marine is geplaatst, kent zijn plicht, en zal dien *zeker* vervullen.

Om aan de Marine de haar hier omschreven taak mogelijk te maken, zal er in den *Indischen Archipel* voor een voldoend aantal kolenstations moeten worden gezorgd.

Er zal niet aan gedacht kunnen worden om behalve *Soerabaja* nog andere havens te bezitten, waar de Marine in geval van nood zou kunnen repareeren. Maar is dit wel zoo noodig? — Waarom is het niet mogelijk, de schepen eenige maanden in de vaart te houden zonder dat zij behoeven te repareeren?..... Al de Marineschepen moeten steeds in zoodanigen toestand verkeeren, dat, menschelijkerwijze gesproken, er met zekerheid gezegd kan worden, dat zij volkomen zeevaardig zijn en de machines in uitstekenden staat verkeeren. Ook moeten zij bij het uitbreken van een oorlog zoodanig worden uitgerust, dat zij voor eenige maanden hare werf en verdere werkplaatsen kunnen missen. Evenzoo moeten zij dan op voldoende wijze worden geapproviandeerd. Rijst, slachtvee en andere victualiën kunnen, ook wanneer de oorlog reeds begonnen is en gedurende den geheelen loop daarvan, in de havens der *Buitenbezittingen* worden ingenomen.

Alles wat in tijd van vrede voor den oorlog voorbereid kan worden, *moet* noodzakelijk, wanneer de oorlog uitbreekt, voorbereid zijn. Is dit niet het geval, dan komt men met vele maatregelen *te laat*.

De gevallen kunnen zich natuurlijk voordoen, dat, hoe goed

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

er voor de oorlogsschepen ook gezorgd is, enkele daaronder toch binnen korter of langer tijd reparatie behoeven; dan zit er *niets anders* op, dan om in een bevriende haven binnen te loopen en voor den verderen duur van den oorlog geen diensten meer te bewijzen. Ditzelfde zal met de oorlogsschepen het geval zijn, die in een gevecht zoodanig hebben geleden dat zij niet meer zee- en gevechtvaardig zijn.

Wij zijn er van overtuigd dat *de Koloniën* eene sterke marine noodig hebben, vooral eene sterke *actieve marine*. Om het organiseeren eener actieve marine (natuurlijk slechts voor een *beperkt doel*) mogelijk te maken, wenschen wij geen kustverdediging voor Java, met hare forten, drijvende batterijen, versperringen, vaartuigen *alleen* voor de kustverdediging geschikt enz..... want dit alles zou het geld, dat eene actieve marine zoo ten goede kan komen, slechts *zonder nut verslinden*.

Wij hebben als leek misschien reeds te veel over marinezaken ons oordeel gezegd. Uit den aard van ons onderwerp echter konden wij daarover niet zwijgen; wij moesten over enkele marinezaken oordeelen, hoe vaag dan ook. Nog dieper in die zaken doordringen, durven wij niet. Wij willen hier nog slechts enkele beschouwingen knoopen aan de zeer behartigingswaardige raadgevingen, de Marine betreffende, van onzen geachten RECENSENT, in het laatste gedeelte van zijn artikel. Hij zegt o. m.: „Het is zelfs van ondergeschikt belang welke som men „jaarlijks voor nieuwen aanbouw besteedt, mits het geld goed worde „aangewend. Met b.v. 2 millioen 's jaars kan men over 10 jaar voor „20 millioen aan goede schepen hebben, en dat kan een „krachtig eskadertje zijn." Deze eisch is voor onze middelen zeker niet te hoog. Men geve die 2 millioen voor aanbouw van oorlogsschepen niet slechts 10 jaren lang, niet voor een bepaalden tijd, maar voortdurend, elk jaar. Want de schepen verouderen spoedig en behouden niet lang dezelfde capaciteit, terwijl men toch op de hoogte van den tijd moet blijven, en dit zou naar onze meening zijn: het steeds bezitten, buiten en

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

behalve de schepen die de Indische Regeering noodig acht voor den Kolonialen dienst, van een eskader van ± 10 oorlogsschepen, die, wat snelheid, pantsering en bewapening betreft, zich steeds met de beste vijandelijke kruisers kunnen meten.

Dat RECENSENT inlanders zoodanig wil oefenen, dat zij aan boord der oorlogsschepen in vele betrekkingen zullen kunnen gebruikt worden, juichen wij ten zeerste toe. Men moet trachten hierin zoo ver mogelijk te gaan.

Zoo hebben wij dan een eenvoudig programma voor onze strijdkrachten en strijdmiddelen ten behoeve van de verdediging der Koloniën tegen een buitenlandschen vijand:

Voor Java, een goed georganiseerd en sterk leger.

Voor de verdediging der Buitenbezittingen, het openhouden der communicatie tusschen Java en deze bezittingen, het zoo mogelijk beschermen van onze koopvaardijschepen en het jachtmaken op geisoleerde vijandelijke oorlogsschepen en vijandelijke koopvaardijschepen, — eene voldoende sterke actieve marine, met behoud der bezettingen op de Buitenbezittingen en der Marine die de Regeering voor de Koloniën in het algemeen nog noodig acht.

Onze Indische Marine zoo sterk te maken, dat zij in oorlogstijd eene overwegende rol zal kunnen spelen, gaat onze krachten te boven. Wij moeten niet vergeten dat ons klein landje voor zooveel te zorgen heeft, dat het zelf ook verdedigd moet worden, en dat het voor deze verdediging eene sterke defensieve marine, misschien ook nog eene actieve Marine, noodig heeft. Het beste en grootste deel van de Marine zal Nederland voor zich behouden, en dit is ook natuurlijk. Wat kan, beter gezegd, wat mag daarvan voor de Koloniën worden afgezonderd? Uit den aard der zaak kan dit niet veel zijn. Aan de Marine moet daarom in Indië, in oorlogstijd, eene taak worden opgelegd, die hare krachten niet te boven gaat, en die zij daarom met *eere* zal kunnen vervullen.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Met goedkeuring der redactie overgedrukt uit het
DAGBLAD VAN ZUID-HOLLAND EN 's-GRAVENHAGE,
van 23 November 1888.

VERDEDIGING VAN JAVA

ZONDER MARINE?

Toen ik ergens gelezen had dat de kolonel COBLIJN in eene brochure betoogde dat er geene Marine noodig zou zijn om Java te verdedigen, verlangde ik aanstonds met dat geschrift kennis te maken om het, zoo mogelijk, te wederleggen.

Groot was mijn schrik, toen ik zag dat het een boekje is van 138 bladzijden! „Hoe zal ik tijd vinden eene weerlegging daarvan samen te stellen," dacht ik. Maar het lezen viel mede. Al spoedig kwam onwillekeurig de herinnering op aan eene uitdrukking, waarop men mij eens gewezen had in een fransch kookboek: „si vous désirez un plat plus fort, ajoutez pommes de terre et carottes" ('t was à propos van een ragoût). Dat „fort" had in de pen van de fransche huishoudster meer bepaald de beteekenis van „omvangrijk", en zóó heeft ook het vóór mij liggende boekje voor een groot deel zijn omvang te danken aan eene groote hoeveelheid toevoegsels, in den vorm van citaten, die, ik wil het gaarne erkennen, soms tot de *kracht* van het betoog medewerken, maar toch tot recht verstand der bedoeling van den schrijver wel eens gemist kunnen worden, en vooral, geene wederlegging noodig maken. Wanneer ik de aardappelen en wortelen uitzoek, dan houd ik als „vleesch" ongeveer het volgende over:

Als er een vijand komt om Java te vermeesteren, zal hij komen met een landingsleger. Wij moeten ons maar niet veel moeite geven om hem tegen te houden: liefst hem maar laten landen, want, als hij dat ge-

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

daan heeft, zal hij een marsch door Java gaan maken, en dan zullen wij hem, geholpen door het klimaat, wel klein krijgen.

Om dat te kunnen doen hebben wij een leger noodig, en dat moet op de volgende wijze worden samengesteld: ... enz.

Ik zal mij niet vermeten een oordeel uit te spreken over die samenstelling, wellicht het belangrijkste deel der studie. Naar mijne bescheiden meening is zij met veel zorg en zaakkennis uitgewerkt. Ook zal ik mij niet wagen aan eene beoordeeling van de strategische voorstelling van de verdediging in het binnenland, ofschoon het mij voorkomt dat de schrijver den vijand wel wat veel laat doen wat hij (de S.) wil, en dat de vijand wel eens heel anders zou kunnen handelen en hem daardoor verschalken en met vele zijner maatregelen in den steek laten. Ik zal mij dus bepalen tot hetgeen grootendeels in den aanvang van het werkje voorkomt: de bewering, dat men bij eene verdediging van Java niet op de Marine mag rekenen.

Om die bewering te weerleggen, zal ik zelfs nu en dan van de citaten, door den S. zelven aangehaald, kunnen gebruik maken. Wij vinden haar het eerst op blz. 7 der brochure, met de reden daarbij: „vooral, omdat daarmede het bevestigen van havens, en wat dies meer zij, gepaard zoude moeten gaan." De S. laat daarop volgen: „Bij de „verdediging van Java tegen een buitenlandschen vijand (1), mag men „er niet aan denken hem het landen te beletten ... Want niet ter zee „of aan de kust, maar in het *binnenland* moet men met hem afre„kenen." Dat lijkt opperbest, namelijk als de vijand in het binnenland *komen wil*; maar het is geoorloofd zich de zaak eens geheel anders voor te stellen. De vijand heeft, naar mijne meening, in het binnenland niets te doen; hij heeft niets anders noodig dan de voornaamste havens, de „poorten" waarmede Java gemeenschap met de buitenwereld heeft, om zich meester van het eiland te noemen en dit ook feitelijk te zijn. Het beteekent weinig of de Regeering dan met het best georganiseerde leger in de binnenlanden zit Java is wellicht als self-sustaining te beschouwen, en de geheele vermeestering zal daardoor misschien veel tijd vorderen, maar zij is toch slechts eene quaestie van tijd. Hoe minder moeite de vijand doet om het leger op te zoeken, hoe beter voor hem, mits hij zorge zich in de door hem bezette havenplaatsen te versterken. Ons leger zal daarom niet werkeloos mogen blijven, maar daarentegen den gelanden vijand moeten opzoeken, om hem zoo spoedig mogelijk het bezit van de ingenomen positie te betwisten. De strategische lijnen met de vluchtig versterkte punten, waarvoor de materialen vooraf ter plaatse gebracht moeten zijn, missen daar geheel hun doel; wij zijn verplicht aanvaller te worden in plaats van verdediger: in één woord, het geheele plan van den schrijver, berustend op de meening dat de vijand Java marcheerende zal willen veroveren, ligt in duigen. Zou het dan niet beter geweest zijn als men

(1) Moeten wij waarlijk in dat prachtig georganiseerd Rijk nog altijd ook aan *binnenlandsche vijanden* denken?

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

hem niet in de gelegenheid gesteld had, vasten voet op onzen bodem, en de meest gewilde gelegenheid tot communicatie met het overzeesche, te verkrijgen? Mij dunkt van ja, maar daarom moet men hem het landen wèl trachten te beletten, en moet men de havens wèl versterken. En om het landen te beletten en havens te verdedigen is marine noodig. Hier komen mij een paar van 's schrijvers citaten te hulp (noot bl. 9): „zonder zeemacht, die op de hoogte kan blijven van de bewegingen des vijands en hem later zooveel mogelijk afbreuk kan doen, is er van de verdediging van Java weinig goeds te verwachten", en (bl. 44): „een gemakkelijk te genaken kust, met talrijke goede havens en reeden met voorliggende eilanden, welke eveneens goede ankerplaatsen bezitten, te willen verdedigen (hier wordt blijkbaar bedoeld *te land*) is nagenoeg onmogelijk. Zulk eene kust moet door eene sterke vloot, door goed versterkte havens ondersteund, verdedigd worden".

Hier en daar is ook hetgeen de schrijver zegt, in tegenspraak met de bewering dat men op geen marine moet rekenen. Op bl. 115 bijv. lezen wij dat „tot de voorbereiding voor den oorlog behoort dat men zorgt een voldoend aantal marine-schepen in de havenplaatsen van Java ter beschikking te hebben, opdat deze onmiddellijk na de oorlogsverklaring uitstoomen, ten einde de vijandelijke vloot te verkennen en haar opstoomen tijdig te signaleeren". Dit moeten dus snelle schepen zijn. Maar zal men er dan eene marine op na moeten houden, alleen om met haar schepen te verkennen? Mogen zij niet meteen vechten? Zoo niet, dan is het niet de kosten waard dat het marineschepen zijn: dan kan men er wel particuliere stoomers voor gebruiken. En wat moeten die schepen wel doen als zij verkend en gesignaleerd hebben? een goed heenkomen zoeken in den Archipel? of zich overgeven? Prachtige bestemming voor „marineschepen!" Op bl. 58 zegt de schrijver: „De vijand kan echter op een punt landen en op een ander, met eene kleine macht, demonstreeren. De opperbevelhebber van het Indische leger moet derhalve zorgen dat hij niet misleid wordt enz." Ligt het niet voor de hand dat ook in dit geval de hulp der marine hoogst gewenscht zou zijn?

Het komt mij voor, duidelijk te zijn, dat men noch marine, noch versterkte havens kan missen; de eerste, omdat hare diensten noodig zijn, de tweede, omdat de marine ze behoeft als steunpunten, maar nog meer, omdat men den vijand geene zoo gemakkelijke gelegenheid mag aanbieden om vasten voet aan den wal te verkrijgen. Alleen om deze reden moet men de havens versterken, maar ook alleen om die havens te helpen verdedigen heeft men marine noodig. Beiden zijn dus onmisbaar.

„Wanneer de vijand de havens verdedigd vindt, zal hij op tusschen-„gelegen punten landen", zal men mij tegenwerpen. — Natuurlijk! maar dan is reeds de verdediging veel gemakkelijker: dan kan hij zijn materieel en zijne oorlogsbehoeften niet zoo gemakkelijk aan den wal brengen, dan zal het langer duren eer hij zich versterkt heeft, en dan is de zaak veel meer in den toestand, waarin de door den schrijver bedoelde verdedigingswijze in practijk gebracht kan worden. Versterkte havens komen dus juist in het programma van den schrijver te pas,

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

en zijne conclusie op bladz. 49, die ik ook door het daaraan voorafgaande volstrekt niet gestaafd acht, komt mij zeer gewaagd voor.

In plaats van te besluiten dat de „vier kustplaatsen van Java" niet versterkt moeten worden, meen ik te mogen vragen: *welke* havens dienen versterkt te worden? De kolonel COBLIJN noemt: Batavia, Semarang, Soerabaia en Tjilatjap. Er is te veel verschil in den toestand dezer vier plaatsen, om ze in één adem te noemen. Batavia een kusthaven aan een vlakke kust, en een lang havenkanaal, beiden uitstekend geschikt voor debarquement als de vijand meester van het terrein is, maar daarentegen ook geschikt om het landen moeielijk te maken:

Semarang: een moerassige kust met een havenkanaal, en eene ondiepe reede, waar de schepen die eene landing zouden moeten dekken, *zeer ver* verwijderd moeten blijven; zeer weinig geschikt voor eene landing, tenzij men den vijand opzettelijk geen hinderpalen in den weg zou willen leggen:

Soerabaia, uitnemend geschikt voor eene *oorlogshaven*, met betrekkelijk weinig moeite te verdedigen;

Tjilatjap, eene haven, wier bezit voor aanvaller en verdediger van hoog belang kan zijn, en die dus verdedigd *moet*, maar ook *kan* worden.

Men ziet dat het niet aangaat, kortweg uit te maken dat deze vier versterkt, of niet versterkt moeten worden.

De haven van Tandjong Priok kan niet anders dan een gewild object zijn van een bevelhebber, die een leger bij Batavia aan den wal heeft te brengen. Men heeft die haven aangelegd ten gerieve van den handel, maar de belangen der defensie daarbij vergeten. Vraagt men of zij niet verdedigd *kan* worden, dan kan het antwoord zijn: waarom niet even goed als die van IJmuiden of de Nieuwe Waterweg? Met pantserforten dus Onmogelijk is dat niet, maar waarom heeft men ze dan niet dadelijk in het plan opgenomen? Waarschijnlijk omdat ze te kostbaar zijn. Er bestaat intusschen een belangrijk onderscheid tusschen de genoemde Nederlandsche accessen en de haven van Priok. Bij de eersten komt het er slechts op aan, de vijandelijke schepen te beletten er in te komen, maar bij Priok zou men ook een bombardement moeten beletten, en dit is onmogelijk. Uit dien hoofde is deze haven onverdedigbaar. Zoodra er waarschijnlijkheid bestaat van vijandelijkheden, moet zij ontruimd worden. De schepen moeten naar zee, of, . . . naar eene veilige haven, d. w. z. naar Soerabaia of Tjilatjap. Tandjong Priok blijft dan voor ons niet veel meer dan een lastpost, voor den vijand een belangrijk strategisch punt, waarvan wij hem het bezit niet beter kunnen ontzeggen dan door, zooals de kolonel Coblijn zegt (bl. 119), haar onbruikbaar te maken! Dit is zeer gemakkelijk gezegd, maar hoever zal men in het onbruikbaar maken gaan? Zal men eenvoudig den havenmond versperren, zoodat de vijand, meester zijnde van de kust, den ingang na eenigen tijd weer vrij gemaakt heeft? Of zal men alles vernielen, zoodat het wordt alsof er geen haven geweest was? Het is niet te verwachten dat men ooit tot het laatste zal overgaan, want de handel heeft liever een haven in vreemde handen, dan in 't geheel geen. *Voor de defensie ware het beter dat die haven niet bestond.*

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men zal haar nu zoo afdoend mogelijk moeten versperren, en zoo lang mogelijk verdedigen, en zal daarbij groote behoefte hebben aan hulp der Marine, evenzeer als op andere punten die tot landen uitlokken. Voor eene afdoende versterking (zooals de schrijver bespreekt) heeft Tandjong Priok als haven te weinig waarde.

De mogelijkheid, om den vijand het rustig gebruik van de reede tot het doen van een bombardement of het voorbereiden eener landing, te beletten door forten op de vele reven die zich in de baai van Batavia bevinden, liet ik tot dusver buiten beschouwing. Dit zou enorme uitgaven vorderen, en de omstandigheid, dat reeds vele jaren geleden op deze mogelijkheid werd gewezen, zonder dat er gebleken is dat zij een punt van ernstige overweging heeft uitgemaakt, doet mij veronderstellen dat het denkbeeld nimmer verwezenlijkt zal worden. Men zou er feitelijk mede bereiken dat Batavia met rust gelaten, doch de landing op een ander punt beproefd werd. Door die kostbare werken niet te maken, vermeerdert men het aantal landingsplaatsen met één. Zóó beschouwd, is misschien het onderscheid zoo groot niet, vooral wanneer men het bespaarde geld aanwendt tot versterking der zeemacht, die meer dan één punt beschermen kan.

Ik blijf dus uitgaan van de onderstelling dat eene landing bij Batavia beproefd zal worden.

Hetzij om ons te noodzaken onze macht te verdeelen, hetzij omdat de vijand de haven van Priok te goed verdedigd vindt, hetzij om een flinken aanval te beproeven, kan hij het havenkanaal voor zijne landing willen kiezen Zijne schepen kunnen den mond van dit kanaal onder vuur nemen, zoodat in verband met de geringe diepte de marine weinig kan doen om de nadering te beletten ; maar daarentegen is versperring en het met troepen beletten der landing zeer gemakkelijk. Wanneer men slechts den vijand niet in het binnenland wil afwachten, behoeft er van een aanval door dit kanaal geen sprake te zijn.

In 1811 landden de Engelschen met 12000 man bij Tjilintjing. Daar dit toen mogelijk was, zou nu een veel grooter macht kunnen verwacht worden, merkt de schrijver op. Zeker, als men hem, als toen, liet begaan. Maar als men eenige ramschepen en torpedobooten heeft, om den vijand op te houden, en troepen om in dien tijd op te rukken, zal dat zoo gemakkelijk niet gaan. Heeft men ze niet, en kan dus zonder moeite een leger van b. v. 20 000 man op Java geland worden, dan helpt het geheele verdedigingsplan van kolonel Coblijn zeer weinig, dan zal, zooals ik reeds opmerkte, de vijand zich nabij de kust versterken en aanstonds feitelijk meester van het eiland zijn. Eene marine van eenige beteekenis is dus onmisbaar, al ware het slechts om een aanvaller tot groote krachtsontwikkeling en tot het volgen van een minder eenvoudig plan van aanval te noodzaken.

Semarang heeft m. i. geene kustversterking noodig, maar ik deel ook geenszins de meening (bl. 118), dat daar eene landing te verwachten is, althans wanneer men zich eenige geringe moeite wil geven om die, aan den wal, te beletten. De quaestie van „de kortste operatielijn naar het binnenland", maakt deze moeite wel gewenscht.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Laat ons er bijvoegen: de vele hulpbronnen die Samarang een eenmaal gelanden vijand zou aanbieden. Een sterke vloot zou natuurlijk ook hier veel tot de verdediging kunnen bijbrengen, maar eene in hare middelen beperkte zeemacht doet beter zich hier niet in gevecht te begeven. De landing *moet* en *kan* te Semarang belet worden door versperring der haven en door de landmacht. Ik ben het niet geheel met den schrijver eens in zijne beschouwingen over Djapara en Rembang. Naar mijne kennis van de kust is landen daar wel mogelijk, en zullen deze punten dus bewaakt moeten worden, te meer omdat het zoo moeielijk zal zijn, te Semarang vasten voet te krijgen. Ook voor deze punten is dus hulp der marine noodig. Het zou kunnen zijn, dat de vijand zich eene lange operatielijn getroostte, of, zooals ik meermalen onderstelde, tevreden was met ergens aan den wal te zijn Djapara of Rembang is in elk geval geen wildernis.

De stelling (bladz. 119). „Te Soerabaja en te Grissee, of op beide plaatsen te gelijk, kan eene landing verwacht worden," komt mij bijna ongerijmd voor. Zij onderstelt niets minder dan eene volkomene werkeloosheid onzerzijds. De noodzakelijke verdediging van Soerabaja als oorlogshaven maakt integendeel eene landing aldaar, zoolang de marine niet vernietigd is, onmogelijk. Maar om eene oorlogshaven te verdedigen, zijn schepen alléén niet genoeg, men heeft daarvoor ook batterijen of forten noodig In één woord, Soerabaja moet aan de zeezijde versterkt worden, zoowel om zijne maritime als om zijne strategische waarde (1). Deze versterking moet natuurlijk bestaan in het afsluiten der vaarwaters. Ik acht het hier de plaats niet om in uitvoerige beschouwingen te treden over de werken, die daarvoor vereischt worden; het zij voldoende op te merken, dat het vaarwater in het Oostgat gemiddeld 1000 M. breed is en op 2500 M. afstand langs den vasten wal loopt over eene lengte van 7000 M., vóórdat de reede bereikt wordt; en dat door het Westgat geene gepantserde schepen kunnen binnenkomen, geschikt om over zee te gaan, terwijl verder deze toegang op vele plaatsen de kust van Java of Madoera nadert tot op hoogstens 2000 M. Het is niet zeer moeielijk noch kostbaar vaste werken aan te leggen, om in verband met versperringen en oorlogsschepen de toegangen tot Soerabaja af te sluiten. „Een gordel van forten aan de zeezijde" (bl. 4) is hiertoe geenszins noodig. Zijn die toegangen afgesloten, dan is er van eene landing te Soerabaja of Gresik geen quaestie, en zou, naar ik vermoed, het verdedigingsplan van Kolonel Coblijn eene wellicht belangrijke vereenvoudiging kunnen ondergaan.

Met den schrijver wil ik gaarne de kust beoosten Pasoeroean buiten beschouwing laten (bl. 119); ik denk dat hij daarvoor strategische redenen heeft. Echter meen ik te moeten opmerken, dat het, zoo niet om strategische, dan om politieke redenen, in 's aanvallers bedoelingen kon liggen zich van een punt in den Oosthoek meester te maken, en

(1) Dus om geheel andere redenen dan om als „vluchthaven" (een woord dat veel te veel gebruikt en misbruikt wordt) te dienen (bladz. 28).

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

dat die kust dus bewaakt moet worden. Voorzeker zal dit tot de taak der marine behooren, en wel van het te Soerabaja gestationneerde gedeelte, dat, naar het mij voorkomt, voor dit doel niet speciaal versterkt zal behoeven te worden.

Wij komen nu tot de vierde belangrijke haven, die van Tjilatjap. Ik geloof dat niemand ontkennen zal dat deze plaats, nu zij met het spoorwegnet verbonden is, veel in belangrijkheid gewonnen heeft, zoowel uit een strategisch als uit een handelsoogpunt. Er is alle reden om aan te nemen dat Tjilatjap die „poort" van Java is, welke het langst is open te houden, en, na Soerabaia, de haven waar handelsschepen het veiligst kunnen liggen. Toch wil onze schrijver die haven *niet* versterkt hebben! (bladz. 49.) Het wil mij voorkomen, dat hij het belang van Tjilatjap uit een te eenzijdig oogpunt beschouwt, namelijk alleen van zijn standpunt, dat het er slechts op aankomt, ons „stronghold" in de binnenlanden te behouden en te verdedigen tegen een *uit het noorden* komenden vijand.

Waarom anders zegt hij (bladz. 46), van Tjilatjap sprekende: „wanneer het leger zich (met de zee in den rug) aan die vesting leunt en voor een gedeelte daarin laat opsluiten"? Maar, kolonel, wanneer gij den vijand op geen andere wijze het landen te Tjilatjap belet dan door het wegnemen der merken, (sic, bladz. 116), dan rukt hij vandáár tegen u op, als hij wil, en dan hebt gij *de zee in front*, of anders *den vijand in den rug!* Neen, Tjilatjap moet versterkt zijn, juist omdat het zoo gemakkelijk te verdedigen is.

Ik zal mij ook hierbij niet begeven in beschouwingen over den aanleg en bouw der noodige versterkingen; het is bekend dat er reeds bestaan en het komt er slechts op aan, dat deze onderhouden of verbeterd worden en op de hoogte van den tijd blijven. Van versperring kan een nuttig gebruik worden gemaakt, en de Marine zal een onmisbaar aandeel in de verdediging moeten hebben, uitgedrukt in de woorden: kondschap, torpedo's, verplaatsbaar zwaar geschut en eventueel rammen.

De schrijver bespreekt nog eenige andere punten, waar meer of minder waarschijnlijkheid voor eene landing bestaat. Over het algemeen is die waarschijnlijkheid niet groot, en ga ik dus mede met het buiten verdere beschouwing laten er van. Of echter het „afleggen van een langen marsch" (waarheen?) in elk geval een overwegende reden zal zijn om niet te landen in het Bantamsche, meen ik te mogen betwijfelen. Men kan evenwel niet elk denkbaar min belangrijk landingspunt versterken en moet zich dus daarvoor op de mobiele macht, in dit geval alweer de Marine, verlaten.

Alzoo: Soerabaia en Tjilatjap in elk geval versterkte havens; Tandjong Priok waarschijnlijk voordeeliger door schepen dan door forten te bewaken en overigens onbruikbaar te maken. Maar hieruit volgt dat men op de geheele noordkust van Java verstoken is van eene pleisterplaats, waar onze schepen, om maar iets te noemen, hun kolenvoorraad kunnen aanvullen, wanneer de tijd of gelegenheid ontbreekt om daarvoor naar Soerabaia of Tjilatjap te gaan. Het spreekt van zelf dat zulk eene plaats moet gezocht, en ik ben overtuigd, dat die ook kan gevonden worden.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Men kan niet in een paar regelen alle redenen van strategischen en plaatselijken aard noemen, waarom zulk een punt meer oost- of westwaarts, op of nabij den Java-wal, moet gezocht worden; maar dit is eene détailquaestie van uitvoering. Wanneer slechts, met eenige algemeene aanwijzing, eene deskundige commissie benoemd werd om de zaak ernstig ter hand te nemen, dan zou de derde verdedigbare haven, die er zijn moet, doch waarvoor Priok niet dienen kan, zonder veel moeite gevonden, en, naar het mij voorkomt, met weinig kosten, tot stand gebracht kunnen worden.

Met groot genoegen en algeheele instemming vond ik in het werk van den kolonel Coblijn eene ernstige veroordeeling van de coup-de-main-theorie. Sedert jaren is zij voorop gesteld geworden door verschillende schrijvers, die zich onledig hielden met amateur-organisatiën, omdat men anders geene organisatie kon samenstellen die weinig geld zou kosten en eindelijk is zij (de S. zegt het op bl. 24) door eene Regeering overgenomen. Maar zij leidt slechts tot misrekening, tot te optimistische voorstellingen omtrent de verdedigbaarheid en ten slotte, als het te laat is, tot teleurstelling. Laat ons hopen dat zij uitgediend heeft!

Nu zal men mij vragen: welke zeemacht acht *gij* noodig, om Java te verdedigen tegen iets anders dan een coup-de-main? .... Men houde mij ten goede, dat ik het aantal organisatiën op papier thans niet met eene vermeerder! Er zijn er vele, tot in bijzonderheden uitgerekend. Met een weinig moeite zou men daarvan een gemiddeld kunnen zoeken, waarmee men het vooreerst misschien wel zou kunnen doen. Maar wat heeft men daaraan? Of men 6, 8 of 10 schepen van zekere soort noodig acht, men kan ze toch niet alle tegelijk krijgen; en wat de soorten zelve betreft, het is glad verkeerd die te willen vaststellen, daar de eischen te snel veranderen. De ondervinding met de uitvoering van het „programma" van 1874 opgedaan, moge voor altijd eene les wezen! Maar wij behooren te zorgen voor twee zaken: 1°. dat geen schip gebouwd wordt, dat niet naar de eischen van het oogenblik en de naaste toekomst, zoover men die voorzien kan, voor defensie geschikt is; 2°. dat de vloot behoorlijk bemand kan worden. Worden die voorwaarden vervuld dan behoeft er niet meer gevraagd te worden of men zich verdedigen zal tegen een coup-de-main of tegen een aanval op groote schaal; dan verdedigt men zich in elk geval zooveel men *kan*. Het is zelfs van ondergeschikt belang welke som men jaarlijks voor nieuwen aanbouw besteedt, mits het geld goed worde aangewend. Met bijv. 2 millioen 's jaars kan men over 10 jaar voor 20 millioen aan *goede* schepen hebben, en dat kan een krachtig eskadertje zijn. Maar als men niets dan kleine vaartuigjes bouwde, om „den inlander" te bestrijden (die niet *bestreden* maar *geregeerd* moet worden), en om „hooggeplaatste passagiers" aan boord te hebben, dan zou men het geld vermorsen, en het ergste daarbij zou zijn, dat men het personeel evenmin zou kunnen gebruiken als het materieel. Om te zorgen „dat de vloot behoorlijk bemand kan worden", is niet alleen noodig dat men voldoend personeel hebbe, maar ook dat personeel en materieel bij elkander behooren.

Men kan zich een toestand denken, dat het oorlogsmaterieel opgelegd

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

is en het personeel verdeeld op de kleine vaartuigen, alleen voor vrede gebouwd, om, wanneer er oorlog komt op het oorlogsmaterieel over te gaan; maar dit maakt slechts het materieel kostbaarder en het personeel minder geschikt, terwijl daarentegen niets belet om de meeste diensten, die in vredestijd te verrichten zijn, te doen waarnemen door oorlogsvaartuigen. Ruim 3600 man, waarvan ongeveer 1700 Europeanen, zijn voortdurend ingedeeld op de vaartuigen der Indische militaire- en der Gouvernements-marine, en zouden in den tegenwoordigen toestand niet behoorlijk gebruikt kunnen worden wanneer er oorlog kwam, omdat er geen oorlogsschepen zijn om hen op te plaatsen en omdat zij slechts voor een gedeelte geoefend zijn. Maar wanneer men gaandeweg de ouderwetsche en ongeschikte vaartuigen vervangt door bruikbaar oorlogsmaterieel (men behoeft daarvoor geen exorbitante sommen in eens uit te geven, als men maar met ernst steeds in de goede richting voortwerkt), en al het personeel militair maakt en oefent, dan kunnen die 3600 man geheel anders tot hun recht komen. Er zullen natuurlijk altijd wachtschepen, opnemings-, rivier- en andere vaartuigen zijn, die het onmisbaar appendix uitmaken dat, bij de beste organisatie, nimmer voor eigenlijken oorlogsdienst te gebruiken is en zelfs in oorlogstijd gedeeltelijk in dienst moet blijven, maar het grootste deel van het personeel zal toch kunnen dienen ter bemanning van de oorlogsvloot, die gedeeltelijk ook voor diensten in vredestijd gebezigd wordt. De ongeveer 1300 man, die er ook nog zijn, als uitmakende de bemanning van het zoogenaamd auxiliair eskader, laat ik uit den aard der zaak hier buiten beschouwing.

Men ziet dat ik het personeel der Gouvernements-marine en onze inlandsche matroosjes als geschikt materiaal beschouw om er oorlogsvolk van te maken. Dit gaat natuurlijk niet eensklaps, maar ik heb geene reden om te twijfelen aan de mogelijkheid dat de gezaghebbers, stuurlieden en machinisten, naarmate van hunne rangen onder de officieren en onderofficieren der Nederlandsche marine verdeeld, goede diensten aan boord van oorlogsschepen kunnen bewijzen, en om niet te gelooven dat inlanders zóó geoefend kunnen worden dat zij in vele betrekkingen aan boord dier schepen kunnen gebruikt worden; al behoudt men zich voor, dat bijvoorbeeld voor de hoogere graden van onderofficieren, voor kanonniers, voor torpedisten, uitsluitend Europeanen zullen worden genomen. Men zal per hoofd wat meer geld aan soldij en voeding moeten betalen dan thans, maar men zal daardoor ook minder beri-beri-lijders, dus meer valide menschen hebben, en het geld zal goed besteed zijn.

Heb ik hiermede iemand overtuigd dat het mogelijk is, eene oorlogsvloot voor Nederlandsch-Indië te verkrijgen en te bemannen, dan zal hij den kolonel Coblijn niet nazeggen, dat „de Marine voor onze financiën een te kostbaar wapen is, om haar voor Indië zoo krachtig te kunnen maken, dat men op haar bij eene verdediging van Java zou mogen rekenen". Ik hoop dat dan tevens zal worden toegegeven, dat het behoud van Indië van genoeg belang is om aan de maritime middelen de organisatie te geven die voor de verdediging noodig is. Onder

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

„maritime middelen" versta ik het zoogenaamd auxiliair eskader, de Indische militaire marine en de Gouvernements-marine te zamen; slechts uit eene samensmelting van al die, thans heterogene, onderdeelen tot één geheel, kan mijns inziens een goede toestand geboren worden. Elk schip zal daardoor meer geschikt zijn voor het presteeren van verschillende diensten, en de administratie wordt vereenvoudigd en minder kostbaar.

Dit laatste zal vooral het geval zijn wanneer men alles te zamen een deel doet uitmaken van de *Nederlandsche Zeemacht* Het aandeel van Indië in de kosten kan dan in eene jaarlijksche bijdrage in één post bestaan.

Maar ook wanneer men de zeemacht in Indië administratief beschouwen wil als een afzonderlijk geheel, kunnen de uitgaven daarvoor onder één hoofd komen, en behoeven er geene moeielijkheden betreffende eene billijke verdeeling tusschen de Departementen van Marine en Koloniën te verrijzen.

Het is niet alleen om redenen van tijd en ruimte, dat ik, zoowel wat dit punt als de verdedigingswerken, de organisatie der maritime strijdkrachten en de regeling van den aanbouw van schepen tot vernieuwing der vloot betreft, niet in details trad. Het komt mij voor dat de ondervinding genoeg geleerd heeft, dat zulk werk toch onvruchtbaar is, en dat men het best doet, het uit te stellen tot de beginselen zijn aangenomen waarop het gegrond moet zijn. Men kan moeielijk beweren, dat er op dit oogenblik een vast beginsel voor de verdediging van Indië bestaat. Ik heb getracht er een aan te wijzen.

Den Haag, November 1888.

M'LEOD.

Kapitein ter zee.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

NEDERLANDSCH-INDISCHE ZEEKAARTEN EN GIDSEN,

UITGEGEVEN OP LAST VAN DEN MINISTER VAN KOLONIËN

en verkrijgbaar bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

O.-I. ARCHIPEL.

Nederlandsch Oost-Indië; blad 1 en 2, 1867, elk . . . . *f* 3.50

SUMATRA.

Noordelijk gedeelte Sumatra, 1884 . . . . . „ 3.50
Sumatra, Westkust: blad 2, 1881 . . . . . „ 3.50
„ W. „ : Van af Padang tot de Vlakkehoek, 1887 „ 3.—
„ NW. „ : P° Roessa tot Pedir bocht, 1886 . . „ 2.—
„ „ „ : Atjeh hoofd tot Atjeh rivier, 1875 . . „ 1.—
„ W. „ : P° Roessa tot Analaboe, 1882 . . . . „ 2.—
„ „ „ : Analaboe tot Singkel, 1883 . . . . . „ 3.—
„ „ „ : Reede Singkel, 1875 . . . . . „ 0.25
„ „ „ : Singkel tot P° Ilir, 1885 . . . . . „ 2.50
„ „ „ : Reede Baros. (*Wordt herdrukt*), . . „ —
„ „ „ : Baai van Tapanoeli, 1875. . . . . „ 0.25
„ „ „ : P° Ilir tot Ajer Bangies, 1880 . . . „ 3.50
„ „ „ : Reede Natal, 1839 . . . . . „ 2.50
„ „ „ : Ajer Bangies tot Padang, 1880 . . . „ 3.50
„ „ „ : Reede Tikoe. (*Wordt herdrukt*), . . „ —
„ „ „ : „ Priaman. (*Wordt herdrukt*), . . „ —
„ „ „ : Priaman tot Indrapoera, 1886 . . . „ 2.50
„ „ „ : Straat Siberoet, 1877 . . . . . „ 1.50
„ „ „ : Reede Padang, 1885. . . . . „ 0.50
„ „ „ : Zeebloem Straat, 1859 . . . . . „ 1.—
„ „ „ : Reede Benkoelen, 1856. . . . . „ 0.50
„ Z. „ : Lampongbaai: Reede Telok Betong, 1881 „ 2.—
„ N. „ : Pedirbocht tot Diamantpunt, 1881 . . „ 1.25
„ N.-O. „ : Diamantpunt tot Boenjabanken, 1875 . „ 2.50

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Sumatra, N.-O. kust: Boenja banken tot Karimon eilanden, 1884 *f* 4.—
" " " : Brouwerstraat en Siakmonding, 1858 . " 2.50
" O. " : Soensang of Palembangmonding, 1861. " 2.—
" " " : Lampongbaai, 1886 . . . . . " 1.50
" " " : Zutphen eil. of Poeloe Soemaar 1884 . " 1.50

ARCHIPEL TUSSCHEN SUMATRA EN BORNEO.

China Zee, Zuid ged.: blad 1, 1882/84, *f* 3.50; blad 2, 1886 " 3.—
Riouw en Lingga Archipel: blad 1 en 2. 1883. Elk . . . " 4.—
Straat Riouw: Noord en Zuid blad, 1871. Elk . . . . . " 3.—
Reede Riouw, 1860 . . . . . " 3.50
Straat Bangka: blad 1, 1867, blad 2, 1866, blad 3, 1863. Elk " 4.—
Straat Bangka: Nangka eilanden, 1859 . . . . . " 3.—
Bangka: Eiland en straat, 1882 . . . . . " 3.—
" N. kust: Klabat baai. . . . . " 3.—
" " " : Muntok tot Toeing, 1882/84 . . . . . " 2.—
" W. " : Reede Muntok, 1859 . . . . . " 1.20
" NO. " : Toeing tot Berikat, 1881/84 . . . . . " 2.—
" " " : Reede Soengi Liat, 1870 . . . . . " 2.—
Gaspar straten, 1882/85 . . . . . " 4.—
Billiton, W. kust: Reede Tjeroetjoep, 1885 . . . . . " 0.50
Oostkust Belitoeng, 1885 . . . . . " 3.50
Karimata eilanden, 1884 . . . . . " 3.—

JAVA EN MADOERA,

Straat Soenda, 1886 . . . . . " 3.—
Java Zee: blad 1, 1886, blad 2, 1887. Elk. . . . . " 3.50
" Eiland: blad 1, 1887, blad 2, 1886, blad 3, 1880. Elk " 3.50
" W. kust: Reede van Nieuw Anjer (Merak), 1884 . . " 2.—
" " " : 4de punt tot Oud Anjer, 1885 . . . . . " 1.50
" N. kust: Reede Batavia, 1885. . . . . " 3.—
" " " : " Tjirebon of Cheribon, 1886 . . . . " 1.50
" " " : " Semarang, 1881 . . . . . " 2.—
" " " : Baai van Bantam, 1886 . . . . . " 1.50
" " " : blad I. Vierde punt tot Hoek Kerawang, 1887 " 3.—

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Java, N. kust: blad II. Van Hoek Kerawang tot Hoek Tanah, 1886 . . . . . *f* 3.—
Java, N. kust: blad III. Hoek Indramajoe tot Reede Pekalongan, 1887 . . . . . „ 3.—
Java, N. kust: Reede Pekalongan, 1888 . . . . . „ 1.50
„ „ „ : „ Djoema en Rembang, 1888 . . . . „ 2.—
„ Z. „ : Zeegat van Tjilatjap, 1885. . . . . „ 1.25
„ „ „ : Pangoel baai, 1871 . . . . . „ 0.50
Westelijke vaarwaters naar de Reede van Batavia, 1885 . . „ 3.50
Bawean: Baai van Sangkapoera (*Wordt herdrukt*). —
Westervaarwater van Soerabaja, 1887 . . . . . „ 1.—
Ooster „ „ „ , 1887 . . . . . „ 1.—
Madoera: Baai van Soemenap, 1877. . . . . „ 1.—
Reede Tegal, 1887 . . . . . „ 1.50

KLEINE SOENDA EILANDEN.

Kleine Soenda Eilanden: blad 1, 1886, *f* 2.50; blad 2, 1881, *f* 3.—; blad 3, 1881, *f* 2.50; blad 4, 1884 . . . . „ 2.50
Lombok: Reede Ampanan, 1858. . . . . „ 1.50
„ : Laboean Tring, 1859 . . . . . „ 1.20
Eilanden en Vaarwaters beoosten Java: blad 1, 2, 1882. Elk „ 3.50
Ankerplaatsen beoosten Java: blad 1, 2, 1875. Elk . . . „ 1.25

BORNEO.

Landverkenningen behoorende bij de kaart West-kust Borneo blad 2, 1886 . . . . . „ 1.50
Borneo, Westkust: blad 1, 1885, *f* 3.—; blad 2, 1884 . . „ 4.—
„ „ : (Straat Karimata) blad 2, 1885. . . . „ 3.50
„ „ : Reede van Pontianak, 1883. . . . . „ 0.75
„ „ : Mond der Padang Tikar rivier, 1884. . „ 1.50
„ Zuid-kust: Ingang der Barito rivier, 1883. . . . „ 1.—
„ Oost-kust: Koetei rivier, 1873. . . . . „ 1.—
„ „ : Batoe Tinagat tot Tarakan, 1883 . . . „ 2.—
Straat Mangkasar: blad 1, 1888. blad 2, 1883. Elk . . . „ 3.50
Plannen van ankerplaatsen van Belitoeng en West-kust Borneo, 1885 . . . . . „ 2.50

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

CELEBES.

Celebes, West-kust:	Reeden Tapallang en Kaït, 1856. . .	*f* 1.—
„ „ :	Reede Mangkasar, 1868 . . , . .	„ 2.—
„ Z.W.kust:	Mangkasar tot Tandjong Leikan, 1866 .	„ 2.—
„ Zuid-kust:	Golf van Boni, Z.W. gedeelte, 1860 .	„ 3.50
„ Oost-kust:	blad 1, 1888, blad 2, 1883. Elk . .	„ 3.50
„ „ :	Gorontalo-monding, 1869	„ 2.—
„ Noord-kust:	Reede Likoepang, 1867.	„ 1.50
„ „ :	Reede Menado, 1877	„ 1.—
Plannen van ankerplaatsen op de Noord-kust van Celebes, Sanggir en Talaoed eilanden, 1887		„ 2.—

MOLUKKEN.

Molukken Archipel: blad 1, 1885, blad 2, 1884. Elk . .	„ 3.50
Plannen en ankerplaatsen in den Molukk. Archipel: blad 1, 1881; blad 2, 1883; blad 3, 1885. Elk	„ 1.25
Ternate: Reede, 1869	„ 1.50
Ceram: Wahaai en Hattiling baaien (*wordt herdrukt*).	—
Amboina: reede (*wordt herdrukt*).	—
Banda: reede (*wordt herdrukt*).	—
Sermata & Tenimber of Timor Laoet eilanden, 1884 . . .	„ 2.50
Noord-kust Nieuw Guinea, 1885.	„ 3.—
Zuidwest-kust Nieuw Guinea, 1885	„ 3.—

BESCHRIJVINGEN.

Zeilaanwijzingen in Straat Siberoet, 1882	„ 0.25
Gids voor het bevaren van Straat Karimata, 1884	„ 1.—
„ voor het aandoen van de Reede van Batavia, 1885. .	„ 0.30
„ voor het bevaren der Gasparstraten, 1888	„ 1.50

WEST-INDISCHE KAARTEN.

Atlantische Oceaan. Kust van Guyana. Van de Essequebo rivier tot Cayenne, 1887.	„ 1,50

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Uitgaven van het Departement van Koloniën,

in depôt bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Residentiekaarten van Java en Madura, op de schaal van 1 : 100000.

Batavia *f* 8.—; Krawang *f* 6.—; Cheribon *f* 8.—; Tegal *f* 4.—; Pekalongan *f* 2.—; Semarang *f* 6.50; Japara *f* 3.—; Rembang *f* 9.50; Soerabaia *f* 7.—; Probolingo *f* 3.50; Banjoemas *f* 8.50; Bagelen *f* 5.—; Kadoe *f* 2.50; Djocjocarta *f* 5.—; Madioen *f* 10.—; Kediri *f* 8.—; Soerakarta *f* 7.50; Madura *f* 6.50; Pasoeroean *f* 7.

Chromolithographische kaart van de Minahassa, schaal 1 : 100000. . . . . *f* 7.50

Chromolithographische kaart van Zuid-Celebes, schaal 1 : 200000. . . . . „ 6.—

Photo-autographische kaart van Groot-Atjeh, schaal 1 : 50000 . . . . . „ 2.50

Chromolithographische kaart van Groot-Atjeh, schaal 1 : 100000. . . . . „ 0.35

Chromolithographische kaart van Noord-Sumatra, schaal 1 : 500000. . . . . „ 10.—

Kaart aangevende den topographischen toestand van het terrein geteisterd door de eruptie van den Gs Rakäta (Krakatou) op 26 en 27 Aug. 1883, schaal 1 : 100000 . . . . „ 3.—

Beschrijving van de Haven van Batavia „Tandjong Priok". Met twee platen. . . . . „ 0.50

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Kaarten en Beschrijvingen der Nederlandsche Zeegaten,

UITGEGEVEN OP LAST VAN DEN MINISTER VAN MARINE

en verkrijgbaar bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Lichtenkaart van Nederland, 1888	/	1.25
Monden van de Eems. 1886	„	2.—
Friesche Zeegat. 1885	„	1.25
Terschellingerbank en Zeegat 1886	„	1.—
Zeegaten van 't Vlie of Terschelling en Ameland. 1886	„	1.75
Eijerlandsche Gronden. 1886	„	1.—
Zeegat van Texel. 1886	„	1.75
Zuiderzee, Noordoost-blad. 1885	„	1.—
„ Noordwest- „ 1888	„	1.50
„ Zuidoost- „ 1885	„	1.—
„ Zuidwest „ 1888	„	1.50
Zeegat van IJmuiden. 1885	„	1.—
Zeegaten van de Maas en Goeree. 1885	„	3.—
Zeegat aan den Hoek van Holland. 1886	„	1.—
Haringvliet, Krammer en Hollandsch Diep. 1885	„	2.—
Zeegaten van Brouwershaven, Zierikzee en Veere. 1887	„	2 50
Mond van de Schelde. 1886	„	1.50
De Schelde: van Vlissingen tot Antwerpen. 1887	„	3.—
Tabel van teekens op de kaarten	„	0.50
Zuiderzee, klein bestek. 1888	„	1.50
de Maas tot Rotterdam. 1884	„	2.—
Schouwenbank. 1884	„	2.—
Ooster-Schelde en verdronken land. 1885	„	1.50

BESCHRIJVINGEN.

Lijst van lichten in Nederland en de Koloniën, 1887	„	0.75
Beschrijving der monden van de Eems, 1874	„	0.25
„ van het Friesche Zeegat, 1877	„	0.25
„ der zeegaten Terschelling en Ameland met de vaarwaters der Zuiderzee, 1888	„	0.75

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Beschrijving van het zeegat van Texel, 1884. . . . . *f* 0.25
" der zeegaten van de Maas en Goeree, 1887. . " 0.50
" " " " Brouwershaven, Veere en Zierikzee, 1887. *f* 0.50; Aanvullingsblad, I, . . " 0.10
" van de Wester Schelde, 1888. . . . . " 0.50
Aanvullingsblad, I . . . . . " 0.10
Bericht aan zeevarenden (Weekblad), per jaar. . . . . " 2.60

Uitgave van het Departement van Waterstaat, Handel en Nijverheid,

in depôt bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF.

Waterstaatskaart van Nederland, schaal 1 : 50.000. Aalten Blad 1—3, Alkmaar 1—4, Almelo 1—4, Ameland 1, Amersfoort 1—4, Amsterdam 1—4, Arnhem 1—4, Assen 1—4, Beilen 1—4, Bergen op Zoom 1—4, Bourtange 1 en 2, Breda 1—4, Coevorden 1—4, Denekamp 1 en 2, Eindhoven 1—4, Enkhuizen 1 en 2, Geertruidenberg 1—4, Goedereede 1, Gorinchem 1—4, 's-Gravenhage 1—3, Groenloo 1—4, Groningen 1—4, Harderwijk 1 en 2, Harlingen 1—3, Hattum 1—4, Heerenveen 1—4, Helder 1 en 2, 's Bosch 1—4, Hillegom 1 en 2. Hulst 1, Leeuwarden 1—4, Medemblik 1—4, Neuzen 1—3, Nieuwerschans 1 en 2, Nieuw Schoonebeek 1, Rhenen 1—4, Roswinkel 1 en 2, Rotterdam 1—4, Schiermonnikoog 1 en 2, Sluis 1, Sneek 1—4, Stavoren 1—3, Steenwijk 1—4, Terschelling 1, Uithuizen 2 en 3, Utrecht 1—4. Valkenswaard 1—3, Vierlingsbeek 1, Vlieland 1 en 2, Willemstad 1—4, Zierikzee 1 en 2, Zutfen 1—4, Zwolle 1—4.

Prijs *f* 1.50 per blad.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Uitgaven van de Gebroeders van Cleef te 's-Gravenhage.

NEDERLAND

IN ZAKFORMAAT

43 KAARTEN IN KLEURENDRUK

MET TOELICHTENDEN TEKST

DOOR

J. H. KROMHOUT,
Kolonel der Genie.

Prijs, compleet, *f* 4.80.
Gebonden in zakformaat, *f* 5.80.

KAART

van de Spoorwegen en Spoorweg-Maatschappijen

IN NEDERLAND.

Met vergunning van den Minister van Waterstaat enz.

SAMENGESTELD DOOR

JHR. E. VAN CITTERS EN J. C. A. VAN ROOSENDAAL.

Schaal 1 : 400.000.

Prijs *f* 1.50.

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

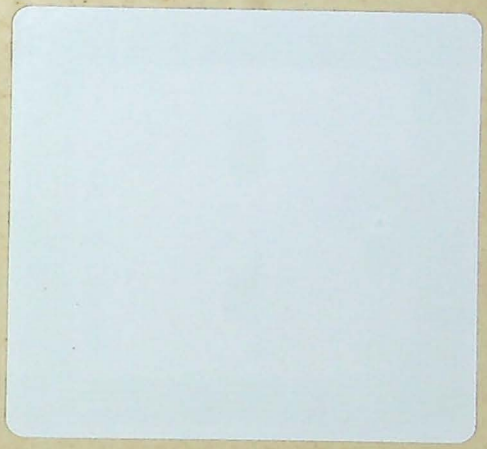

PERPUSTAKAAN NASIONAL
REPUBLIK INDONESIA

Bij DE GEBROEDERS VAN CLEEF zag het licht:

De Grondwet toegelicht uit de gewisselde stukken in beide Kamers der Staten-Generaal, met verwijzing naar de Verslagen der Handelingen, door W. Rooseboom, Lid van de Tweede Kamer *f* 7.50

De Nederlandsch-Indische Wetboeken, door Mrs. F. G. A. Reitz en L. A. de Filliettaz-Bousquet. Met een voorbericht van Mr. L. W. C. Keuchenius . . . . . *f* 10.—

De zes Regeerings reglementen van Nederlandsch-Indië van 1815, 1818, 1827, 1836, 1854 met verwijzing naar de gelijkluidende artikelen . . . . . *f* 1.50

Recueil Militair voor het Nederlandsch Oost-Indisch Leger, bewerkt door A. Luijmes en C. H. W. Boers. 1831—1882, 2 deelen gebonden . . . . . *f* 17.50

Tarieven behoorende bij de verschillende administratieve Reglementen voor het Leger in Ned. Indië, door C. H. W. Boers en B. W. C. G. Vries. Tweede uitgave . . . . . *f* 6.—

Schets van het Nederlandsch Staatsbestuur en dat der Overzeesche Bezittingen, door Mr. L. Ed Lenting. Vierde, herziene druk. . . . . *f* 3.50

Beschrijving van den Atjeh-oorlog, naar officieele bescheiden door E. B. Kielstra. 3 deelen Gebonden . . . . . *f* 30.—